

לעבור את הרוביקון": המעבר מבתולים לאובדן בתולים בקרב נערות בישראל

בשנות החמישים | אייל גינצברג

קיום יחסי מין ואובדן הבתולים בטרם הנישואין הוא נושא שנוי במחלוקת החוצה גבולות גאוגרפיים, עדות וקהילות. המאמר בוחן את הדיון שהתקיים בנושא בשבועונים פופולריים לאורך העשור הראשון למדינת ישראל, הן בכתבות תוכן והן במכתבים למערכת ששלחו לקוראים. הפרסומים הללו הינם כיום בגדר אוצר בלום עבור המבקשים להתחקות אחר הלכי הרוח וחיי היום-יום בתקופה מעצבת זו, והם מספקים מידע רב על תפיסת אובדן הבתולים בפרט. עם זאת, התחום טרם זכה למחקר אקדמי מקיף מפרספקטיבה היסטורית.

המאמר יציג כיצד רגש הבושה נכרך סביב נושא יחסי המין והבתולים בתודעתם של בני ובנות התקופה, ואת מקומו בעיצוב תפיסתם העצמית בהקשר לסוגיה זו. מתוך כך יעלו תובנות קונקרטיות על החברה הישראלית בת התקופה. ריבוי התכנים על נושא אובדן הבתולים, קווי האופי המשותפים העוברים בהם כחוט השני וקשת התגובות השונות לתופעה משקפים את פני החברה, האווירה והנורמות שלה, תפיסות העולם שרווחו בה והערכים שהנחו אותה. ממצאים אלו מעמידים במוקד הדיון נושאים של מגדר, משפחה ומיניות, ובכך מעניקים פנים לחוויות החיים של אנשים מן השורה באותה התקופה.

עמידה על סוגיית יחסי המין ואובדן הבתולים פותחת צוהר לסיפור היסטורי בעל צורה ומשמעות מפרה לא רק עבור חוקרי העשור הראשון לקום ישראל והמתעניינים בקורותיהם של אזרחי המדינה החדשה, אלא הוא מספק גם תרומה לקוראים המבקשים להרחיב אופקים ולהעמיק את ידיעותיהם ההיסטוריות ותובנותיהם על חיי היום-יום של התקופה.

מבוא

לעבור את הרוביקון או לא? הרוביקון הוא נהר בצפון איטליה, שעל גדתו ישב יוליוס קיסר בעת שהיה מצביא רומאי, והמתין לרישיון מהסנאט הרומאי להתקיף את הגאלים. משבוששה התשובה לבוא, קם ובכוחות עצמו הגיע לכלל ההחלטה הגורלית לעבור את הרוביקון. ומני אז הפך הרוביקון שם דבר לכל בעיה קשה ומסובכת שקשה לפסוק בה הלכה, ולכל מעצור וסייג

שיש להרהר היטב ולחשוב פעמיים לפני שמגיעים לכל החלטה. לעבור את הרוביקון או לא? אין ספק ששאלה גורלית זו עמדה לא פעם בפני נערים ונערות רבים...¹

תיאור זה מתוך כתב העת **לאשה** מראשית אוקטובר 1953 מציג את מורכבות הדיון בסוגיית אובדן הבתולים מחוץ למסגרת הנישואין, שהתמקד בעיקר בנערות צעירות ורווקות. תופעה זו העסיקה חברות שונות לאורך ההיסטוריה, והיא חוצה גבולות גאוגרפיים, עדות וקהילות.² במאמר זה אציג את הדיון שהתקיים בנושא בשבועונים ובכתבי עת פופולריים לאורך העשור הראשון לקום המדינה, הן בכתבות תוכן והן במכתבים ששלחו הקוראים למערכת העיתון. התכנים שפורסמו מספקים מידע רב ועשיר על אובדן הבתולים, אשר מסייע להתחקות אחר הלכי הרוח וחיי היום-יום בתקופה מעצבת זו, אך תחום זה טרם זכה למחקר אקדמי היסטורי מקיף.

במוקד המאמר אבקש לבחון כיצד נושא יחסי המין והבתולים נכרך בתודעתם של בני ובנות הזמן עם רגש הבושה, ואת מקומו של רגש זה בעיצוב תפיסתם העצמית בנושא. כמו כן יידונו תובנות אפשריות שאפשר להפיק מכך על החברה הישראלית של התקופה. במאמר זה אנתח כתבות ומכתבים שהתפרסמו בשבועונים נפוצים שפנו בעיקר לקהל של תושבים ותיקים יהודים חילונים: **לאשה וחיי שעה**.³ היות שמדובר בעיתונים מן הזרם היהודי המרכזי בלבד, אין להניח כי יש בתכנים הנסקרים כדי להעיד על אשר התחולל בחברה הישראלית מחוץ לשיח ההגמוני, ובכלל זה במגזרים ולאומים הדוברים שפות שאינן עברית. גם אין להניח כי יש בניתוח זה כדי לתאר את החברה הישראלית כולה.⁴

* המאמר מבוסס על עבודה סמינריונית שכתבתי במסגרת לימודי לתואר שני בחוג להיסטוריה של עם ישראל באוניברסיטת תל אביב. העבודה נכתבה במסגרת הקורס "ממשפחה יהודית למשפחה ישראלית" בהנחיית פרופ' אורית רוזין, ובהזדמנות זו אני מבקש להודות לה על התמיכה והסיוע שהגישה לי במחקר.

¹ שפרה בר טוב, "ניסיון ראשון – לפני או אחרי הנישואין?", **לאשה** 4 (339), 7 באוקטובר, 1953, 5. להרחבה על מקור המטאפורה ראו: Anja Achteiger and Peter M. Gollwitzer, "Rubicon Model of Action Phases," in *Encyclopedia of Social Psychology*, eds. Roy F. Baumeister, and Kathleen D. Vohs (Thousand Oaks: Sage, 2007), 769; Frank A. Sirianni, "Caesar's decision to cross the Rubicon," *L'Antiquité Classique* 48, no. 2 (1979): 636–638.

² להרחבה בנושא זה ראו: Laura Carpenter, *Virginity Lost: An intimate Portrait of First Sexual Experiences* (New York: New York University Press, 2005), 16–43; Robert Muchembled, *Orgasm and the West: A History of Pleasure from the Sixteenth Century to the Present*, trans. Jean Birrell (Cambridge: Polity Press, 2008), 192; Peter Cryle and Alison Moore, *Frigidity: An Intellectual History* (Basingstoke: Routledge Macmillan, 2011), 37–66.

³ ראו פירוט בהמשך. טווח התקופה שנבחרה הוא השנים 1959–1948.

⁴ למחקרים העוסקים ביחס לבתוליהן של נשים בחברה הציונית הדתית בתקופת היישוב ראו: לילך רוזנברג-פרידמן, **מהפכניות בעל כורחן: נשים ומגדר בציונות הדתית בתקופת היישוב** (ירושלים: יד יצחק בן צבי, 2005). בחברה המושבית קיבל מוסד האימהות חשיבות מיוחדת וזכה ליוקרה גבוהה בשל מבנהו החברתית-כלכלי של המושב, שבמרכזו משק אינדיבידואלי המושתת

המאמר יבקש לבחון דווקא את האוכלוסייה שאיננה מסורתית במובהק, וממנה אפשר היה לצפות לקידום פרקטיקות ורעיונות חדשים, כולל בתחום היחסים הזוגיים. מתוך הממצאים אראה כיצד רוח של שמרנות נוקשה למדי, ובפרט יחס מפלה כלפי נשים בסוגיית הבתולים, הוסיפה לשרור בחברה הישראלית גם בקרב אוכלוסייה זו באותה התקופה. היחס שעולה מהממצאים היה מיזוגני ביסודו, ומעיד על הגרעין הקשה של האתוס הגברי והפטריארכלי ששרר בישראל. אותה חברה שידעה לחדש חידושים ותמורות נועזות בתחומי החברה והתרבות, לא נפטרה עדיין מהיחס הדתי, השמרני והאדוק כלפי בתולי נשים ונערות, ויחס זה הוסיף לשרור במידה מפתיעה גם בציבור החילוני.

מקווי האופי המשותפים העוברים כחוט השני בין התכנים הרבים העוסקים בנושא זה אפשר ללמוד על האווירה, הנורמות, הערכים ותפיסות העולם שרווחו בחברה הישראלית באותה עת סביב סוגיית יחסי המין ואובדן הבתולים בקרב נערות. ממצאים אלו מעמידים במוקד הדיון נושאים של מגדר, משפחה ומיניות, ובכך מעניקים פנים לחוויותיהם של אנשים מן השורה. בחינת חיי היום-יום של אזרחי המדינה בעשור הראשון להקמתה, כפי שהם באים לידי ביטוי בעיתונות, מגלה מצד אחד את הרוח החדשנית והרעננה של החברה בת התקופה, ומצד שני את ההיצמדות למסורות עבר ואת השמרנות שעדיין כבלו והגבילו את התפיסות הרווחות בציבור בתחומי האישות וההתנהלות המינית.

לגרעין הקשה של האוכלוסייה הדתית והחרדית בחברה הישראלית, על פלגיה, מפלגותיה ומוסדותיה, היה תפקיד בשימור המסורת הנוקשה בתחומים אלה. נוכחותה של אוכלוסייה זו היא קריטית בכינון ובהמצאה של התרבות החדשה בישראל. העשור הראשון לקום המדינה היה גם תקופה של עלייה המונית אשר לא זוהתה אידאולוגית עם שלילת הגולה ושלילת מוסד המשפחה המסורתית. אף כי מאמר זה אינו מתמקד באוכלוסיות אלו, חשוב להזכיר את מקומן בחברה הישראלית באותה עת, ובפרט את הישגיהן הפוליטיים בקביעת נושאים של סטטוס קוו אשר מנעו תמורות אפשריות בתחום חירויות האישה על גופה, הן מבחינה הלכתית והן מבחינה תרבותית-תודעתית.⁵

על כוח העבודה של המשפחה בלבד. ראו: רחל שרעבי, "פרטית שהיא ציבורית: מקומה של האישה במושבי העובדים הראשונים", בתוך **בין הפרטי לציבורי: נשים בקיבוץ ובמושב**, עורכות סילביה פוגל-ביזאוי ורחל שרעבי (רמת אפעל: יד טבנקין, 2013), 146.

⁵ במשך דורות חונכו נשים בחברה היהודית המסורתית לראות באימהות ייעוד מקודש, ולכן נטו לבנות את זהותן בעיקר סביב אימהות ומשפחה. החברה היישובית הייתה חברת מהגרים, רובם מאירופה, שהגיעה מרקע דתי-מסורתי עם השפעות של תהליכים מודרניים כמו השכלה, חילון ותנועות סוציאליסטיות, ושאפה לתקומה מדינית ולחיים מודרניים בארץ ישראל. אך למרות האחיזה ברעיונות סוציאליסטיים והשאיפה לשוויון מגדרי, החברה היישובית בארץ ישראל הייתה פטריארכלית, והאוריינטציה האידאולוגית והדמוגרפית שלה הייתה משפחתית. הציונות ביקשה אומנם להתנתק ממקורותיה היהודיים, אך הוסיפה לפעול על פי התפיסה

על רקע זה, המאמר מבקש לבחון דווקא את האוכלוסייה שאיננה מסורתית במובהק, וממנה אפשר היה לצפות לקידום פרקטיקות ורעיונות חדשים גם בתחומים אלה. השיח על אודות נערות ומיניותן מבטא את הסתירה בין מציאות החיים של החברה העירונית בישראל דאז, שהמשיכה להיאחז ברובה בתפיסות יהודיות מסורתיות, לבין האופי המודרני והמהפכני של נערות צעירות בנות התקופה. על בסיס ניתוח הממצאים אבקש לטעון כי בתקופה הנחקרת הבושה הכרוכה באובדן הבתולים הייתה רכיב מרכזי ביחס למיניות של נערות, והיא הובילה לשתיקה, הסתרה ורתיעה מהנושא כלל. לצורך הבהרת טיעוני העיקריים, אסקור להלן את העמדות של עיתונאיות, נערות והוריהן בתחום הזוגיות ויחסי המין כפי שהשתקפו בפרסומי העיתונים, ואפרשן באמצעות תאוריות סוציולוגיות.

מתוך מגזין לאישה

רקע תאורטי

ברגר (Berger) ולקמן (Luckmann)⁶ הגדירו הבניה חברתית (Social Constructionism) כתהליך שבו מבנים חברתיים כגון נישואין, כסף, גזע, גיל ומגדר מעוצבים על ידי אינטראקציה בין אנשים בחברה, ואינם תוצר ביולוגי ומולד. לטענתם, הסדר החברתי הוא תולדה של תהליכים חברתיים אשר הפרט פועל בתוכם, ובמרוצת הזמן הופכים המבנים החברתיים לנורמות שאותן תופס הפרט כמציאות או כאמת מוחלטת. בתוך כך, ההבניה

המסורתית המקובלת בחברות לאומיות, שראתה חשיבות בהגברת הילודה ובאימהות כאמצעי להגשמת מטרות לאומיות. ראו: דן הורוביץ, "בין 'חברה חלוצית' ל'ככל הגויים'", **מולד** 18 (1961): 413-431; דן הורוביץ ומשה ליסק, **מצוקות באוטופיה: ישראל - חברה בעומס-יתר** (תל אביב: עם עובד, 1990), 179-180; סילביה פוגל-ביז'אוי, "משפחות בישראל: בין משפחתיות לפוסט-מודרניות", בתוך **מין מיגדר פוליטיקה**, עורכות דפנה יזרעאלי ואחרות (תל אביב: הקיבוץ המאוחד, 1999), 113-114; Deborah Bernstein, "Daughters of the Nation: Between the Public and Private Spheres in Pre-State Israel," in *Jewish Women in Historical Perspective*, ed. Judith Baskin (Detroit: Wayne State University Press, 1998), 292. גם לאחר קום המדינה הוכוונו נשים ללדת באופנים שונים. כך לדוגמה בזירה הפוליטית, בשנת 1950 התנהל ויכוח בכנסת בנושא הגבלת גיל הנישואין בשל הנהוג להשיא ילדות צעירות לגברים מבוגרים. דיון זה עבר מענייני אישות לתחום חשיבות הילודה בישראל, ובמהלכו ביקשו חברי כנסת מסיעות שונות לעודד ילודה באמצעות קביעת גיל נישואין נמוך לאישה. להרחבה ראו: Orit Rozin, *A Home for All Jews* (Waltham: Brandeis University Press, 2016), 33-42.

⁶ Peter L. Berger and Thomas Luckmann, *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge* (London: Penguin Press, 1966).

החברתית של ההתנהגות המינית עוסקת בדרכים לעיצוב המיניות, במעקב אחר השתנותם של דפוסים מיניים לאורך זמן ובארגון ההיסטורי והחברתי של תפיסות ארוטיות.⁷

המילה "בתולים" בעברית נתפסת כקביעה ניטרלית למצב שבו גבר או אישה טרם קיימו יחסי מין. עם זאת, קביעות על אודות מיניותו של הפרט אינן ניטרליות מטבען, אלא הן ביטוי לכוחן של נורמות חברתיות ומסורות תרבותיות. היסטורית נקשרו הבתולים באופן כמעט בלעדי לגוף הנשי, ובכך עיצב מושג זה את תנאי חייהן של נשים, תודעתן העצמית ואת יחסי המגדר.⁸ בהתאם לכך, תיאור האישה כבתולה או כמי שאיבדה את בתוליה נושא עימו הנחות תרבותיות הנוגעות לעולמה החברתי והמוסרי. במסגרת זו, אובדן הבתולים מובן על ידי חוקרים כאירוע מרכזי בתהליך שבו נערים ונערות הופכים לגברים ונשים בוגרים.⁹ המשמעויות הרגשיות של אובדן הבתולים מתקשרות לערכים של פיקוח מחמיר על התנהגות מינית של הפרט אשר חורגת מתחומי הנישואין והרבייה.¹⁰ לאורך מאות בשנים, נשים צעירות ראו בבתוליהן דבר יקר-ערך שיש לשמור בקפידה עד נישואיהן, או לכל הפחות אירוסיהן. בניגוד לכך, גברים צעירים ראו בבתוליהם דבר ניטרלי ולעיתים אף סטיגמטי, ושאפו לאבדם מחוץ למסגרת של מערכת יחסים רומנטית. בהמשך לכך, מיניות ככלל ואובדן הבתולים בפרט נכרכו בתפיסתן של נערות עם רגש הבושה.

מיניות היא בין הגורמים הנפוצים שיכולים לעורר בושה בחברה באופן כללי, שכן היא קשורה במידה רבה למודעות עצמית ולשיפוט העצמי.¹¹ לפי נאוה שוורץ-קרידי (Shwartz), אצל רוב האנשים התנהגות מינית מעוררת בדרך כלל רגשות חיוביים, אך לעיתים היא עלולה לעורר גם רגשות שליליים, בין השאר עקב פרשנות

⁷ Jeffrey Weeks, *Sexuality* (Hoboken: Taylor and Francis, 2013), p. 17.

⁸ אביטל דוידוביץ, "בין קליעה לכליאה: על שיער ובתולים בתרבות היהודית באשכנז בימי-הביניים", **זמנים** 118 (2012): 50–51.

⁹ John H. Gagnon and Simon William, *Sexual Conduct: The social sources of human sexuality* (Chicago: Aldine, 1973); Judith Long Laws and Schwartz Pepper, *Sexual scripts: The social construction of female sexuality* (Hinsdale: Dryden Press, 1977).

¹⁰ Jeffrey Weeks, *Sex, Politics and Society: The Regulation of Sexuality since 1800* (London: Longman, 1981). לפי יובל יונאי, החברה הפטריאכלית המופרדת והמרוכדת מגדרית כופה דפוסי התנהגות ממוגדרים, ומבקשת לשלוט גם בחיי המין של הפרט. עקב כך, נשים וגברים הפורצים את הגבולות המיניים חשופים לסנקציות חברתיות שליליות. ראו: יובל יונאי, "מיניות", בתוך **אי/שוויון**, עורכים אורי רם וניצה ברקוביץ (באר שבע: אוניברסיטת בן גוריון בנגב, 2006), 250.

¹¹ "מיניות" (Sexuality) היא מונח פסיכולוגי השונה מהמונח "מין" (Sex), שהוא מונח ביולוגי המתייחס להבדלים בין זכרים ונקבות. המונח מין עוסק במודעות ותגובה למאפיינים ביולוגיים של הזכר והנקבה, ואילו המיניות היא היחס למין וליחסים בין המינים. לפי הגדרת ארגון הבריאות העולמית (WHO), המיניות "נחווית ומובעת במחשבות, פנטזיות, תשוקות, אמונות, עמדות, ערכים, התנהגויות, שיטות, תפקידים ויחסים. מיניות יכולה לכלול את כל הממדים הללו, אך לא כולם תמיד מנוסים או באים לידי ביטוי. מיניות מושפעת מאינטרקציה בין גורמים שונים". ראו: https://www.who.int/health-topics/sexual-health#tab=tab_2n.

שלילית להתנהגות זו.¹² בושה היא רגש אנושי המתעורר סביב היבטים שונים של העצמי, והיא קשורה לאובדן הביטחון העצמי, פחד מחשיפה ורצון להסתרה מחשש לדחייה, אובדן סטטוס חברתי והיווצרות מוניטין שלילי. הפסיכולוג והתאורטיקן סילבן טומקין (Tomkins) סבר כי הבושה היא רגש של כישלון, עבירה וחטא התנכרות. לשיטתו, בושה מעוררת בפרט תחושה כי הוא עירום, מובס, מנוכר וחסר ערך.¹³ לפי תומאס שף (Scheff), בושה יכולה להיחשב רגש דומיננטי (Master Emotion) מאחר שיש לה תפקידים רבים יותר מאשר לרגשות אחרים. לדבריו, הבושה היא המצפון המוסרי של האדם המאותת על "פשע מוסרי", ויש לה תפקיד מרכזי בוויסות ביטויים של רגשות נוספים כגון אהבה, כעס ופחד.¹⁴ לפי ג'ון פרייס טאני (Tangney), הבושה היא חוויה כואבת במיוחד הואיל והיא מכוונת בחינה קפדנית של העצמי (self) והערכתו באופן שלילי. בחינה עצמית כזו מובילה לשינוי בתפיסת העצמי, שעשוי להתקשר לתחושות של חוסר ערך והיעדר חיוניות.¹⁵

רגשות ככלל אינם נובעים מתחושות ביולוגיות בלבד, אלא הם מבטאים גם תפיסות, אמונות וערכים חברתיים, מבני כוח, תפיסות של רציונליות ותפיסות לגבי מהות העצמי והאחר. רגש הבושה מניח מתח בין העצמי לאחר, שמניב שיפוט שלילי של העצמי מצד הזולת. בהקשר זה טען פוקו (Foucault) שבמסגרת הפיצול בין מיניות לפיריון בחברות מודרניות, כל סוג מיניות לא-תועלתני שאינו מוסדר על ידי ילודה מושתק, מוכחש ומגורש. עקב כך משטור המיניות היה קיים בחברות אנושיות ומאז ומתמיד, ובתוליה של נערה היו סימן מובהק לעוצמת השליטה הגברית בחברת פטריארכליות. התנגדות הנערה לצניעות מינית הביאה בחברות אלה לביוש, הדרה, נידוי וענישה כלפיה.¹⁶

היבט נוסף של הבושה הוא היותה מנגנון שיפוט וביקורת אתית של האדם כלפי עצמו. אף כי מקורות הַדְרָאוֹן הם לרוב תכונות או מצבים שאין לבני האדם שליטה או אחריות עליהם, הבושה נובעת מתפיסת היכולת

¹² נאוה שוורץ (קרידי), "הקשר בין סגנונות ההתקשרות בבגרות לבין התפקוד המיני" (חיבור לשם קבלת תואר שני, אוניברסיטת בן גוריון בנגב, 1995), 14.

¹³ Sylvan Tomkins, *Affect, imagery, consciousness* (New York: Springer, 1962), p. 288. לפי אוסבל, בושה נובעת משיפוט שלילי של האדם את עצמו, המעורר בו תחושת ערך מופחת ביחס לאחרים וזלזול בעצמו. ראו: David Ausubel, "Relationships between shame and guilt in the socializing process," *Psychological Review* 62, no. 5 (1955): 378–390.

¹⁴ Thomas Scheff, "Shame in self and society," *Symbolic Interaction* 26, no. 2 (2003), 239–260.

¹⁵ June P. Tangney, "Assessing individual differences in proneness to shame and guilt: development of the Self-Conscious Affect and Attribution Inventory," *Journal of Personality and Social Psychology* 59, no. 1 (1990), 102–111.

¹⁶ מישל פוקו דן בדיבור על המין ובהסתרתו, וטען שקידוד המין בשמות וברמזים אינו חלק מההסתרתו, אלא נובע דווקא מחשיפתו באמצעות דיבור מרובה עליו. עם זאת, הקידוד באמצעות הדיבור או הכתיבה ממשטר את המין. ראו: מישל פוקו, **תולדות המיניות I – הרצון לדעת**, מתרגם גבריאל אש (תל אביב: הקיבוץ המאוחד, 1996), 9–16.

להפעיל רצון אישי והכרעה בסוגיה הנדונה על בסיס מוסר פנימי. הקרימינולוגית תמר עילם (Eilam) הציעה כי בושה יכולה להיות חוויה פנימית גם ללא נוכחות אחרים, והפרט יכול לחוש בושה בין אם מביישים אותו באופן אקטיבי ובין אם לא. לעיתים תחושותיו ותפיסותיו הסובייקטיביות של הפרט לגבי עצמו ולגבי הסובבים אותו הן שמעוררות את הבושה.¹⁷ חוקרים אחרים ראו בבושה הערכה עצמית שלילית המתעוררת בעקבות התנהגות של הפרט אשר נתפסת בעיני הסביבה כחושפת את פגמיו, והיא מציבה בסיכון את תפיסת הפרט לגבי קבלתו בחברה.¹⁸

"לשמור על תחומים": מאבק העיתונאיות באובדן הבתולים

דפוסים הקשורים לבושה אפשר למצוא גם בהקשר להתנהגויות מיניות של נערות בישראל בשנות החמישים. במחקרה על אופן הצגת הדימויים התעסוקתיים של נשים בעיתונות, ציינה סיגל רוביצ'ק (Robichek) שהתקשורת לא רק משקפת את המציאות החברתית, אלא היא גם משמשת כמוסד חברתי התורם לתהליך קבלת ההחלטות ומעצב מחדש את תפיסת המציאות בקרב הציבור.¹⁹ העיתונות הכתובה בפרט מבטאת את רחשי הלב של הציבור, ומאפשרות להבין לעומקו את הנושא הנדון מנקודת מבטם של בני הזמן ולשרטט קווים לפנייה המגוונים. העיתונות נבחרה למקור המידע העיקרי במחקר זה משום שמטבעה היא משקפת את המציאות: היא מדווחת על החדש, החשוב והמעניין, מגיבה במהירות לאירועי השעה ומראינת מקורות בעלי עניין לציבור. בשנות החמישים הייתה העיתונות אמצעי התקשורת העיקרי בישראל, ופיענוח מידע שפורסם בה מספק כלים להבנת חיי היום-יום של הציבור הישראלי באותה עת.²⁰ באופן ספציפי, אחת הדרכים הרלוונטיות לבחינת האופן שבו אובדן הבתולים שיקף עמדות שונות בחברה היא ניתוח תוכן של כתבות ומכתבים שעסקו בנושא אשר פורסמו בעיתונים פופולריים. משום כך אבקש לבחון מכתבים וכתבות

¹⁷ תמר עילם, "התמודדות פעילה וסבילה עם רגשות בושה" (חיבור לשם קבלת תואר שני, אוניברסיטת בר-אילן, 2002), 69.
¹⁸ Ellen Abell and Victor Gecas, "Guilt, shame and family socialization: A retrospective study," *Journal of Family Issues* 18, no. 2 (1997): 99–123.

¹⁹ סיגל רוביצ'ק, "נשים בעיני עצמן – דימויים של תעסוקת נשים בעיתון לאשה בשנים 1950–1995" (חיבור לשם קבלת תואר שני, אוניברסיטת תל אביב, 1998), 1.

²⁰ ראו: איתי הימלבוים, "תפיסת התפקיד והתפקוד העיתונאי ותפיסת חופש העיתונות כפי שאלו באים לידי ביטוי בתקנוני אתיקה – מחקר בינלאומי משווה" (חיבור לשם קבלת תואר שני, אוניברסיטת תל אביב, 2003), 12; אילן בן עמי, "מי קורא מה?": קריאת עיתונים בישראל כדפוס של צריכת תרבות" (חיבור לשם קבלת תואר שני, אוניברסיטת תל אביב, 1988), 21.

שהתפרסמו בנושא בעיקר בשבועון **לאשה**, שהיה שבועון הנשים המסחרי העיקרי בישראל באותה עת ופנה למגוון רחב יחסית של קוראים.²¹

שכחות של כתבות בענייני אובדן הבתולים בעיתונות הפופולרית בישראל גדלה בשנות הארבעים, עם פרסומם של מדורי עצה מיוחדים בעיתונות הנשים הבלתי מגויסת. מדורים אלו נוהלו על ידי מומחים רפואיים ונשים שדנו בפומבי במיניות ואינטימיות, והשיבו לפנייות רבות של נערות ונשים כמו גם של נערים וגברים ששלחו מכתבים אנונימיים למערכת העיתון. מדורי המכתבים העמידו זה בצד זה פניות ששלחו הנערות למבוגרים במערכת העיתון, ומכתבי מענה מהמבוגרים לנערות – וכך אפשרו לקיים דו-שיח בין שתי קבוצות הגיל. **לאשה** היה אחד השבועונים שסיפקו במה לדיון פומבי בנושא זה, כולל שיתוף בחוויות והתנסויות שקודם לכן נחשבו לא ראויות לדיון ציבורי בישראל. בתוך כך אפשר השבועון לקרואות לשקול את התוקף של תפיסות קיימות בנושא, ולעיתים לנסח מחדש את חלקן ולקבוע השקפות חדשות.²²

מהממצאים עולה כי העיתונאיות התנגדו בתקיפות למגע מיני טרם הנישואין, ואפיינו אותו כ"בעיה מינית" שיש להתבייש בה, להילחם בה ולהתגבר עליה. לעיתים השימוש במונח "יחסי מין" הוצנע באמצעות ניסוחים ניטרליים ומסויגים יצירתיים, שנועדו לשוות לו דימוי גס ומגונה. העיתונאיות ראו בנישואין מוסד העומד בבסיס קיומה של החברה, וברוח התקופה גם בבסיס הקיום הלאומי, ומשום כך הביעו דאגה נוכח קיומם של יחסי מין בקרב נערות שאינן נשואות. נוסף על כך, בדומה לתחומים אחרים בחיי הפרט הקשורים לבריאות ולאורח חיים, גם הקשר הזוגי נתפס בעיניהן כתחום שדרוש בידע מקצועי של מומחים רפואיים, והדבר בא לידי ביטוי בעצות שפורסמו.²³ העיתונאיות יצאו נגד מה שהסתמן כתופעה שפשתה בקרב הנוער, וביקשו להביא לידיעת

²¹ עיתונות הנשים מפגישה קהל גדול של נשים עם מקורות מידע מגוונים דרך מכתבים למערכת ומדורי ייעוץ, אשר חושפים דעות ומחשבות של נשים שונות, מציגים דעות של מומחים ומסייעים לפתור בעיות. כך העיתונות מציידת את הנשים בארסנל של דעות ועמדות בנושא סגנון חיים, למשל העדיפות של עקרת הבית על פני האם העובדת. להרחבה ראו: חנה הרצוג, "עיתונות נשים: מרחב משעתק או מרחב לקריאת תיגר?" **קשר** 25 (1999), 124–133. מדור "תיבת הדואר" בפרט ייצג את הקשר הדו-סטרי בין העיתון לקוראיו, ושימש במה עבור הקוראים לביטוי עמדותיהם בנושאים הקרובים ללבם. ראו: נועה מיכאלי, "מידע וידע בעיתוני נשים בישראל 1947–2002 – מגמות ושינויים: המקרה של שבועון 'לאשה'" (חיבור לשם קבלת תואר שני, אוניברסיטת בר-אילן, 2005), 122. ראו גם: סונייה לייזן, "'לאשה' – שבועון ישראלי לנשים: ביתיות, ייצוג עצמיות ומציאות", **קשר** 28 (2000), 36–42. שלומית רובין טענה כי **לאשה** פנה לנערות צעירות טרן נישואיהן, שלפי עמדת השבועון ייעודן העיקרי היה להינשא, ולאשה המבוגרת יותר שכבר הגשימה את ייעודה להינשא וללדת ילדים. לדעתה, האישה לא נתפסה כישות עצמאית ואוטונומית אלא כחלק מהמערכת המשפחתית, ולכן גם מגמת העיתון הייתה "להורות" לה את התחומים המסורתיים של תפקידי האישה, כגון הדרכים להזנת בני ביתה, חינוך ילדיה, טיפוח ויישום צווי האופנה. ראו: מיכאלי, "מידע וידע בעיתוני נשים בישראל", 20.

²² לייזן, "לאשה", 36.

²³ בעלי הידע המקצועי, שהיו מומחים בשדה התמחותם בתחומי בריאות הגוף והנפש, צידדו בהנחלת חינוך מיני והסברה מינית מגיל צעיר. הם ראו עצמם חלק מהאליטה המובילה במדינה, ודרשו לעצמם חופש פעולה מלא בתחום מומחיותם. במקביל התעצמו בעולם מעמד המומחים המדעיים ותהליכי המדיקליזציה בפרט. פיטר קונרד (Conrad), אשר עסק בהתפתחותה של הגדרת

הקוראים את מידת חומרתה. התופעה יוחסה בחלקה לידע המצומצם של מתבגרים על מיניות, ולצורך הנגזר מכך להעניק להם מענה בנושאי ההתפתחות המינית ובנושא קיום יחסי מין בפרט.²⁴ העיתונאיות השיבו בפשטות ובבהירות לפניות אלו, תוך שימוש במונחים מקצועיים, ולעיתים הפנו את הקוראים לרופאי מין ולספרי הדרכה.²⁵ בהסבריהן הן הזהירו מפני תוצאות אפשריות מזיקות של מגע מיני, כמו הידבקות במחלות מין המסבות סבל. גם היריון לא רצוי תואר כאחת הסכנות המרכזיות, ולעיתים סופר על נערות שנאלצו לבצע הפלה מלאכותית משום שאמצעי המניעה אינם בטוחים לחלוטין.²⁶

העיתונאיות הִתְרוּגַם מפני ההשלכות של קיום יחסי מין על בריאות הנפש. כך לדוגמה, בתשובה לנערה ברכה ט' אשר חשה נקיפות מצפון לאחר שקיימה מגע מיני עם בן זוגה, תיארה העיתונאית את התנהגותה כסטייה

המדקליזציה, טען כי הרפואה חודרת אל נישות בחיים שאינן בהכרח רפואיות ומשיגה שליטה חברתית. ניתן לומר שהרחבת תחומי העיסוק והשיפוט של הרופאים נעשתה מתוך צורך חברתי להנחיל ערכים לאומיים רצויים. כאמצעי להטמעת הגישות והתאוריות שעליהן התבססו, פרסמו המומחים עשרות ספרי הדרכה בנושא מיניות אשר נועדו להקנות, בעיקר להורים, כלים מתאימים להתמודדות עם שאלות של ילדיהם בנושא. ספרים נוספים נכתבו למען הקוראים הצעירים עצמם, ולוו באיורים מופשטים, אותיות דפוס גדולות, ניקוד ושפה נהירה וברורה. במרבית ספרות העזר הזו הייתה תמימות דעים בהדגשת החסרונות של קיום מגע מיני חלקי או מלא טרם הנישואין, ואת היותו בלתי רצוי. ראו: גבריאל קאבאליון, "השיח המקצועי בחינוך המיני בישראל" (חיבור לשם קבלת תואר דוקטור, האוניברסיטה העברית בירושלים, 1997), 122; טלי שמעוני-תדמור, **שיעור מולדת: חינוך לאומי וכינון מדינה 1966-1954** (קריית שדה בוקר: מכון בן גוריון לחקר ישראל והציונות, 2010), 308; מרדכי זידמן, **אויבי הנוער: מחלות המין, המלחמה בהן והשמירה בפניהן** (תל אביב: מ' נוימן, תש"ט), 118; יעקב סמילנסקי, **האם והילד: ספר עזר לאם, למטפלת ולמחנכת** (תל אביב: חן, 1961), 241; עמנואל חיגר, "החינוך בענייני מין בבית הספר התיכון", **החנך** (תמוז תשכ"ג): 59; ז' פינשטיין, "הרופא כאיש מדע", **הרופא לעם: קובץ לענייני בריאות והיגיינה** ח (1953): 115; אורית רוזין ונדב דוידוביץ', "ההסתדרות הרפואית בישראל בשנות החמישים ובשנות האלפיים", **עיונים בתקומת ישראל** 19 (תשס"ט): 77; Peter Conrad, "Medicalization and Social Control," *Annual Review of Sociology* 18 (1992): 211-212.

²⁴ מגוון פניות עסקו במעשי אונן ושימוש באמצעי מניעה. ראו למשל: "בשל הנזק הרוחני", **לאשה** 4 (393), 20 באוקטובר, 1954, 8; "נזק רוחני ונזק גופני", **לאשה** 1 (390), 9 בספטמבר, 1954, 8; "תחילה - יש למצוא את הסיבה", **לאשה** 8 (397), 17 בנובמבר, 1954, 8; "כוון האנרגיה לאפיק הרצוי", **לאשה** 39 (374), 9 ביוני, 1954, 8; "אמצעי המניעה - אינם בטוחים", **לאשה** 24 (413), 1 במרץ, 1955, 10; "אמצעי המניעה אינם מזיקים", **לאשה** 10 (399), 1 בדצמבר, 1954, 8. יש לציין כי כתובת נוספת לבני נוער בשאלות לגבי מין היו תחנות העצה, כגון התחנה של האגודה לייעוץ בשאלות מין ונישואין בבית שטראוס בתל אביב. ראו: ו' ברוך, "משבא הקץ לחסידה", **דבר**, 30 במאי, 1958. על תחנות העצה, ייסודן ותפקידן ראו: ליאת קוזמא, "אותו הסקס בדיוק: ייעוץ מיני ביישוב העברי בשנות השלושים", **תיאוריה וביקורת** 37 (סתיו 2010), 96-124.

²⁵ "בורות בשטחים מסויימים - דיכאון מיותר", **לאשה** 31 (366), 14 באפריל, 1954, 8; "ספר לבנות הנעורים בלי פורנוגרפיה", **לאשה** 35 (424), 27 במאי, 1955, 7; "תוצאות 'משחק האהבה'", **לאשה**, 32 (367), 21 באפריל, 1954, 4.

²⁶ "אמצעי מניעה", **לאשה** 10 (502), 20 בנובמבר, 1956, 10. ראו גם: **לאשה** (616), 27 בינואר, 1959, 12; אלה עצמונית, "חלקם של ההורים ב'סודות' הנערה", **לאשה** 44 (379), 14 ביולי, 1954, 8. על פי סקר שנערך בין השנים 1955 ל-1959 בקרב נשים שביקשו להפסיק את ההיריון שלהן, נמצא כי כעשרה אחוזים מקרב הנערות עד גיל תשע-עשרה היו מודעות לעצם האפשרות להשתמש באמצעי מניעה. שרון גבע, **האשה מה אומרת? נשים בישראל בשנות המדינה הראשונות** (ירושלים: מאגנס, 2020), 148. על הידבקות במחלות המין ראו: אברהם מטמון, **חיי המין של האדם: בלויות 42 ציורים ולוח הענינים** (תל אביב: המכון להיגיינה ומדעי המין, 1948), 1. מחלות המין, אשר כונו לעיתים "נוראות" או "איומות", נתפסו כמאיימות על בריאותו הפיזית והנפשית של היחיד אך גם על בריאותו של הציבור ועל עתידה של החברה. המחלות הבולטות היו זיבה, עגבת, מחלת הכיב הרך, גרעינומת איבר המין וגרעינומת לשד המפשעית. על אופי המחלות ותפוצתן ראו: Theodore Grushka, *Health services in Israel: a ten year survey* (Jerusalem: Ministry of Health, 1959), 89-90; *1948-1958* (1951): 90.

מסוכנת: "התרת לו למצוא סיפוק מיני בעזרתך מבלי לחיות עמך חיי מין ממש. נוסח 'פרברט' זה אינו טוב לבריאות, הוא מערער את שלוות הנפש ואינו נותן גם סיפוק מלא [...]. טוב תעשי אם לא תחזרי על נוסח יחסים זה".²⁷ בתגובה שהופיעה למכתב נוסף באותו נושא, נכתב כי "הגישה הזאת היא מסוכנת מאוד, שכן היא עלולה לגרום במשך הזמן – להפרעות גופניות ורוחניות".²⁸

גם התייחסות לסכנה שבנידוי חברתי נועדה להרתיע נערות מפני קיום יחסי מין בפעם הראשונה טרם הנישואין.²⁹ לנערות כאלו הוצע להקדים את מועד נישואיהן ובכך להימנע מתגובות בלתי אהודות. העיתונאיות השתמשו במילים כמו "הגינות" ו"מוסר" על מנת לגנות את ההתנהגות המינית של הנערות מחד גיסא, והציגו אותם כערכים משמעותיים עבור הנערה העומדים בקנה אחד עם ערכי החברה מאידך גיסא. בכך הן המחישו כי רגש הבושה אינו נחלתה הפרטית של הנערה בלבד, אלא מדובר בבושה מגדרית קולקטיבית. כך לדוגמה, בכתבה "מה ערך הבתולים היום?" הסבירה הכתבת פ' מן שבעבר כל מגע מיני היה אסור בתכלית האיסור לפני הנישואין: "המוסריות לא הייתה גמישה כמו היום: 'אשה שסרחה', 'אשה ירודה' – אלה היו ביטויים שכיחים ביחס לנשים שהרשו לעצמן להציץ לתוך העולם הסגור והמסוגר בפני כל בחורה צעירה". מי שבכל זאת הפרה את האיסור תוארה כאומללה שסביבתה בזה לה: "אמנם, כל זה היה אכזרי מאוד, אולם היה בטחון ידוע באכזריות זאת. קטן מספר הבחורות הרוצות בתמים לטעום מעץ הדעת לפני הנישואים".³⁰ אך בניגוד לנשים המשתייכות לדורות הוותיקים, בנות הדור הצעיר תוארו כמי שמעמידות פני תמות. כאמצעי להסיח את דעתן מהעיסוק במין, הוצע לנערות לעסוק בפעולה מעניינת או ספורט, ליצור לעצמן "הווי חברתי" או לפתח "אמונה

²⁷ "מנהגים פרברטיים", **לאשה** 35 (424), 27 במאי, 1955, 7. על הסכנות הנפשיות הכרוכות בהדבקות במחלות ראו: זידמן, "אויבי הנוער", 43-46.

²⁸ "גישה פשטנית אך ... מסוכנת!", **לאשה** 45 (380), 20 ביולי, 1954, 8. הכתבת פ' מן תקפה את החיים המיניים של נערות לפני הנישואין בטענה שהם "גורמים למעשה יותר רע מאשר טוב במובן הפיזיולוגי! הפחד התמידי בפני הריון, רגש הבושה המקנן בתת הכרתה, החשש שמא יתפרסם הדבר – כל אלה משפיעים רעה על מצב בריאותה הכללי ומערערים את עצביה". ראו: פ' מן, "מה ערך הבתולים היום?", **לאשה** 92, 22 בדצמבר 1948, 1, 4. באחת הכתבות תוארה אישה הסובלת מירידה בחשק המיני, כיוון שבגיל הנעורים "לא האמינה במוסר המקובל והחליטה 'ליהנות מהחיים בכל מחיר'". התוצאה הייתה שהניסיון היה "מלווה רגשי פחד, אם גם מוסתר [...] וכך, בסופו של דבר, הגיעה למה שהגיעה. חושיה נתקרו והיא איבדה את שיווי המשקל הנפשי ואינה יכולה 'לחזור לעצמה'". ראו: "ובכל זאת – האומללה בנשים", **לאשה** 46 (330), 3 באוגוסט 1953, 9.

²⁹ "קריאתה של פדגוגית ותיקה להרמת המוסר בקרב בני הנעורים; נעשה יד אחת – נלחם בבורות המינית!" **לאשה** 31 (420), 31 באפריל, 1955, 9.

³⁰ מן, "מה ערך הבתולים היום", 1, 4.

באידיאל חברתי" ולהיאבק למענו, ובכך לתעל את מרצן לנטיות טבעיות היוצרות "יחסים בריאים" בין המינים.³¹

נערות המקיימות מגע מיני נקראו לחדול מכך באופן בהול. כך לדוגמה, בתשובה ל"מבקשת העצה" שסיפרה כי היא מקיימת יחסי מין עם בן זוגה ואף שואפת להמשיך בכך עם אחרים, נכתב כי "קלות דעתך וחוסר השליטה העצמית, הינם מסוכנים ביותר" ועלולים לפתוח פתח לחיי הפקר:

עדיין נותרה לך שהות לצאת מהסבך, על כך מעידים החששות שנתעוררו בלבך. זוהי 'השעה האחרונה', ואם לא תלמדי לשלוט ביצרך – יתקיימו כל חששותייך. את נערה בת שש עשרה, מקיימת יחסים עם חברך, ו'הדבר נראה כה טבעי' בעיניך, כפי שאת כותבת – עד כי את סבורה שמין הדין הוא לחזור על נוהג זה גם עם חברים אחרים, אם יהיו לך כאלה. אינך מניחה אפילו כי יחסיך עם גבר זה עלולים להמשך זמן רב ולהוביל לחיי נישואין. צר לי על שלא למדת לכבד את עצמך ואת גופך, ואינך מבינה כי חיי מין לא נועדו רק למען סיפוק היצר המיני, אלא כביטוי לרגשי אהבה.³²

לשיטתן של העיתונאיות, מגע מיני בטרם הנישואין עלול להותיר את הנערה שבורת לב, מאוכזבת ומנוצלת, משום שבניגוד לנערים היא אינה מסוגלת להפריד בין ביטויים פיזיים לביטויים רגשיים. "לעומתה – הבחורה שאינה מרשה לעצמה צעד זה, נמצאת תמיד על העליונה! היא חיה בשקט עם מצפונה, האִפְתָּעות הבלתי נעימות אינן קורות לה. לבה אינו נשבר".³³

גם מגע מיני חלקי בין צעירים נשלל על ידי העיתונאיות, שהפצירו בנערות להימנע ממעשים פיזיים. כך לדוגמה, במכתב ששלחה א. א. היא תיארה כי היא ובן זוגה "משתמשים בכל האמצעים כדי להגיע לכלל סיפוק, אך בשום פנים לא ארשה לו לעבור את הגבול עד לליל הכלולות". המשיבה טענה כי גם "יחסים אלה מסוכנים, ועלולים לגרום ליצירת הרגלים מסולפים שקשה להגמל מהם גם לאחר הנישואין [...] בתחום חיי

³¹ "דרך 'הטפת המוסר' היא דרך שטחית, "לאשה 12 (347), 2 בדצמבר, 1953, 8; "דעתם של מומחים על בעית היחסים לפני הנישואין, "לאשה 620, 24 בפברואר, 1959, 3.

³² "פתח לחיי הפקר...", "לאשה 51 (386), 1 בספטמבר, 1954, 8. גם ציטה ה' תוארה כמי שגילתה "גישה פשטנית" ביחס לבעיות המין "מניחה כי מותר לכם להיות 'יותר מידידים' כדי לספק את 'הצרכים המיניים' של שניכם. האם אפשר, לדעתך, 'להפריד' בצורה הזאת את הגוף מהנפש? יתר על כן, מסופקתני אם יחסי קרבה שאינם מלווים ביחס חם בין בני הזוג, יכולים לתת אפילו סיפוק גופני שלם". ראו: "גישה פשטנית אך ... מסוכנת!" 8.

³³ מן, "מה ערך הבתולים היום", 4.

הנישואין תיפטר גם בעיית חיי המין".³⁴ מנגד, הן שיבחו נערות ששמרו על צניעותן. בתגובה ל"אחת מיני רבות" נכתב כי "לדעתך 'אסור לעבור את הרוביקון'. מעמדה זו אינך מוכנה לסור ואפילו מסיבות 'בלתי רציונליות'. ובכן, את עצמך קבעת לך תחומים".³⁵

התשובות שלהן זכו נערות "הגונות" העלו את הדיון בפער בין ה"קדושה" ל"זונה", כמו גם את ההפרדה בין תשוקה לנישואין. בכך צפה ועולה הבחנה ערכית בין נערה "טובה" ל"רעה" לתפיסתו של העיתון אשר אמר לייצג את נקודת המבט הנשית: מצד אחד של המתרס ניצבת האישה המיועדת לנישואין, אשר כשירה למיניות שתכליתה פריון במסגרת משפחתית; ומנגד ניצבת אישה שהגבר אינו שואף לשאת אותה כהלכה, משום שהיא עושה במיניותה כרצונה. מה שתמך והזין את ההדרה היו אותם ארכיטיפים נשיים שנשענו על ההפרדה בין נשיות טובה, המגולמת בדמות האם שמיניותה נשלטת ומפוקחת חברתית, לבין נשיות רעה המגולמת בדמות הזונה. היחס למיניות הרעה לא רק הגדיר מהי המיניות הטובה, אלא הוא גם הכתיב ערכים חברתיים ולאומיים, נורמות התנהגות ומערכות חוקים, ויצר מערך סבוך של ייצוגים אפלים ובזויים מצד אחד וייצוגים חיוביים מהצד האחר.³⁶

יתר על כן, איסור על קיומם של חיי מין טרם הנישואין הוגדר כאבן בוחן ליציבותן של מערכות יחסים רומנטיות, ובעיקר לכנות אהבתו של הנער ולמסוגלותו להבין לליבה של הנערה.³⁷ העיתונאיות הסבירו ש"רוב הגברים בז עד היום לאותן הבחורות, המוסרות להם את גופן". הגבר אומנם רוצה ליהנות עם נשים שונות, אך "ביחס לבחורה שאהב הוא נוהג אחרת. בה הוא אינו נוגע [...] בלבו פנימה מעדיף שאשתו תהיה בתולה. הוא מכבד אותה על שידעה לשמור על דרגת מוסריות". את הסיבה לדבר נעצו בכך ש"אצל הגברים רגש חזק מהיגיון:

³⁴ "המשחקים גורמים לעצבנות", **לאשה** 607, 25 בנובמבר, 1958, 14.

³⁵ "התחום בין מותר ואסור", **לאשה** 18 (353), 13 בינואר, 1954, 4.

³⁶ רחל אליאור, "נוכחות נפקדות" טבע דומם' ו'עלמה יפה שאין לה עיניים': לשאלת נוכחותן והעדרן של נשים בלשון הקודש, בדת היהודית ובמציאות הישראלית, בתוך: **תרבות היהדות החילונית: הגות חדשה בישראל**, עורך יעקב מלכין (ירושלים: כתר 2006), 153-214.

³⁷ בתשובה למכתבה של אהובה ג' נכתב שעליה להסביר לחברה המבקש ממנה לקיים עימו יחסי מין כי אם הוא אוהב אותה באמת, יבין לליבה ולא ידרוש ממנה לעשות מעשה שהוא בניגוד להשקפותיה. "הבושה והחששות – ירעילו את חייך ויגזלו את שלוותך הנפשית. אם הוא אוהב אותך, הרי לא ירצה ברעתך". "נוכח דרישות הגבר", **לאשה** 619, 17 בפברואר, 1959, 20. בתשובה למיכאלה נכתב: "עליך לשוחח עם ארושך שיחה גלויה, ולהבהיר לו את השקפתך. הסבירי לו כי את מעוניינת לעמוד תחת החופה כשעודך בתולה – שאת חונכת וגדלת בהכרה שאסור לבוא ביחסים אינטימיים לפני החופה. הסבירי לו, כי לעולם תרגישי רגש אשמה ובושה, אם תעשי צעד זה". "חופש לפני הנישואים", **לאשה** 104, 15 במרץ, 1949, 3.

אצלם אין הדבר תלוי באופנה חולפת. הם רוצים באשה חזקה, ישרה וטהורה – באשה שידעה לשמור על טהרתה בשביל אהבתה הגדולה – שהוא בעלה".³⁸

אף כי הבתולים סומנו כערך חשוב עבור הנערה והנער כאחד, הודגש שאובדנם מבטא פגיעה בערכיה של הנערה בפרט. העיתונאיות טענו שנערה המאבדת את בתוליה עושה צעד זה מתוך סקרנות ולא מתוך תשוקה אמיתית. לדידן, ערכם של הבתולים "גדול כשהיה! הוא אופף את הנערה באוירה של ניקיון ורעננות רוחנית. לגבי גברים בעלי ערך זו תכונה יקרה מאוד, תכונה החשובה ביותר אצל הבחורה. זלזול בבתולים מביא בעקבותיו אכזבה, השפלה וצער".³⁹ כהוכחה לדבריהן פורסמו מכתבי נערות שתיארו כי קיום יחסי מין הביך אותן ואף הקטין את סיכוייהן להינשא. מצבים מעין אלו תוארו כקונפליקט בין כנות ופתיחות לבין הסתרה והשתקה שאיתו נאלצו להתמודד נערות שאינן בתולות, ושימשו כאזהרה עבור נערות בתולות.⁴⁰

לנערות הוצע להתגונן מפני נערים פתיינים המנסים לשבות אותן בקסמם ושעלולים להפיץ שמועות שיבאישו את ריחן ויביישו אותן.⁴¹ הם תוארו כשובבים, קלילים וכמי שעבורם המיניות מסתכמת בצרכים גבריים, תשוקות, כיבוש, תחרותיות וסיפוקים.⁴² הוסבר כי הגבר הוא בעל השקפה טיפוסית באשר לבעיית חיי המין, ואילו האישה אינה דומה לו מבחינה זו. מכיוון שהנחת היסוד של העיתונאיות הייתה כי הנער אינו מסוגל לשלוט ביצרו, הוטל על הנערה לעצור בעדו, לדרוש ממנו להבין את השקפותיה בנושאי מין ולמנוע את השגת מבוקשו בשל המוניטין המיני השלילי הכרוך בכך עבור הנערה. אף שגם נערים ננזפו על ידי העיתונאיות והתבקשו להמתין לבוא הנישואין בטרם קיום מגע מיני, הם זכו ליחס מקל שאינו דורש עמידה בסטנדרטים ערכיים ומוסריים גבוהים כשל הנערות. הנערות המקיימות יחסי מין הואשמו בהפקרות, אובדן מוסר וחוסר יכולת לקיים

³⁸ מן, "מה ערך הבתולים היום", 4.

³⁹ שם.

⁴⁰ כך למשל, מ' תיארה עצמה כמי שבעברה התרגלה לחיי הוללות מיניים עם בחורים שונים. כאשר הכירה את בחיר ליבה ורצתה להינשא לו, התחבטה בשאלה כיצד לגלות לו שאינה בתולה. "האם עלי לגלות את האמת?", **לאשה** 97, 23 בינואר, 1949, 3.

⁴¹ "אין היא צריכה להתנהג בפראות ממש כדי ששמה יוכתם: מספיק ערב אחד עם בחור בלתי הגון, עם בחור שמחפש בילוי זמן נעים בלבד. הוא מפיץ את השמועות – והן תגענה בלי ספק לאותו הבחור הישר, שעלול היה להיות בעלה בעתיד". פ' מן, "מה ערך הבתולים היום?". דברי הרכיל עלולים להפריע במידה רבה לנערות: "איני מתכוונת רק לאי הנעימות של הפגישה עם הוריה [...] גבר השומע מפי אדם מהימן כי נערה מסויימת 'אינה הגונה', פונה ומדבר אליה בנוסח אחר לגמרי [...] בעוד ש'נערה קלה' נועדה בעיניו לשעות של 'בילוי זמן נעים', עמה הוא רוצה, אם אפשר, רק להשתעשע." אלה עצמונית, "חיים ומוות ביד הלשון", **לאשה** 15 (350), דצמבר 1953, 4.

⁴² בתשובה ל"המתלבט החיפאי" נכתב שנערותו היא צעירה והגונה "ובוודאי שאין לך כל זכות לדרוש ממנה לעבור את הגבול, "יקול המצפון' והנערה האחרת..." **לאשה** 10 (399), 1 בדצמבר, 1954, 8. ל"בעל הבלורית" המבקש שילמדו אותו "כיצד לעורר נטיה מינית אצל נערות" נכתב ש"אילו גם הייתה תשובה לשאלתך, לא היינו 'מעיוות' למסור נשק כה מסוכן בידי 'זאב' המבקש להפוך ל'דון ד'ואן' בעזרתנו. ברור כי נטיה מינית ובעיקר אצל נערה, אינה נפרדת מעולם הרגשות שלה." "זאב" השואף ליהפך ל'דון ד'ואן'..." **לאשה** 12 (347), 2 בדצמבר, 1953, 8.

יחסים תקינים, ואילו הנערים תוארו כמעין מחסום המקשה עליהן לקיים את מחויבותיהן הערכיות. כשומרות סף, לא זו בלבד שהנערות נדרשו להגן על תומתן למען עצמן, אלא הן נדרשו לשמור עליה גם למען הנערים.

השיפוט החברתי הבלתי מאוזן ביחס להתנהגות המינית של נערות לעומת נערים התבטא בכך שקיום יחסי מין תואר כנרטיב של אובדן עבודת נערות, לעומת הפקת רווח עבור נערים.⁴³ העיתונאיות גינו נערות על פעילות מינית משום שסברו שמסירת בתוליהן טרם הנישואין זוכה לתמורה נמוכה ביחס לזו שהשיבו להן הנערים, והדבר העלה חשש לפגיעה בסיכוייהן להינשא וברצונם של נערים לשאת אותן. הדבר ערער את הסדר החברתי הקיים, שבו יחסי מין טרם הנישואין נתפסו בלתי מקובלים ובלתי נורמטיביים, ובכך לא זאת בלבד שסיכנו את יוקרתו של מוסד הנישואין כולו – אלא אף היה בהם משום האיום על עצם קיומו.⁴⁴ כלל הדיון בסוגיה זו נשא אופי מגדרי, משום שמוסד הנישואין המודרני נחשב למוסד המבוסס על רגש ואינטימיות, ועל כן לאחד מתחומי אחריותן של נשים – הממונות על ניהול הפן הרגשי בחיי המשפחה.⁴⁵

לאור זאת, העיתונאיות קשרו את המיניות הנשית בבושה, והמשיגו אותה באופן שלילי. האפשרות של אירוטיות נשית נתפסה כגורם מחליש שאיננו מקור להנאה ותשוקה, אלא הוא נובע ממקום של אשמה, אובדן מוסר אישי

⁴³ נושא דימויים העצמי והמיני של מתבגרים ומתבגרות ראוי למחקר היסטורי-סוציולוגי נפרד ומדוקדק. עם זאת, הוא נושק באופן ישיר לתוכני עבודה זו. בהקשר זה יש לציין כי מחקרים מצאו שלפחות מתחילת גיל ההתבגרות והלאה, מצפים מבנים ומבנות להתנהג על פי הסטריאוטיפים המיניים המוסכמים, ומפעילים עליהם לחצים בכיוון זה. סטריאוטיפ של גבריות זוכה להערכה ותגמולים רבים יותר מאשר נשיות. אור אמדע ועדנה בן-אליהו, "דימויי מין, תפיסה עצמית והערכה עצמית: הבדלים בין המינים בגיל ההתבגרות", **מגמות** ל"ד, מס' 4 (1993): 542–541; Thomas Alfieri, "Gender stereotypes during adolescence: developmental changes and the transition to Junior High-School", *Developmental Psychology* 32, no. 6 (1996), 1129–1137.

⁴⁴ יחסי מין מחוץ לנישואין קראו תיגר על מוסד הנישואין אך גם איימו על האינטרס הלאומי הקולקטיבי. השנים שלאחר הקמת מדינת ישראל היו הרות גורל בתפיסת התא המשפחתי. קשיי הקיום הביטחוניים והכלכליים העצימו מאוד את היכולת האנושית להסתגל במהירות למצב החירום המתמשך, ונוצר אפוא קישור בין נכונות האישה לקיים יחסי מין על מנת ללדת ובין מחויבותה לתרום להישרדות הקולקטיבית. נשים נתפסו כשוות והתקבלו כחברות מלאות בחברה בתנאי שמימשו את פוטנציאל הרבייה שלהן, שעל מנת לעמוד בו היה עליהן לבוא בברית הנישואין. מכאן, שנישואין בעשור הראשון למדינה היו דרך להשגת לגיטימציה חברתית, ומשנתקבלה – כפתה החברה על הפרט את הנישואין כערך שאין בלתו כדי לשמור על הקולקטיב היהודי והרוב היהודי בישראל. ראו: Daniel Sperling, "Commanding the 'Be Fruitful and Multiply' Directive: Reproductive Ethics, Law, and Policy in Israel," *Cambridge Quarterly of Healthcare Ethics* 19 (2010): 364. טענה רווחת היא כי המשפחה היא כלי שבאמצעותו שומרת החברה על הסדר המשפחתי הקיים, ולתכלית זו – קיום המשפחה הוא אינטרס של המעמד השליט, המבקש לשמר את שליטתו בחברה ואת הציות של חבריה לכללים ולחוקים התומכים בסדר החברתי הקיים. בתוך כך, ניתן לראות את מי שאינם מקיים את התא המשפחתי הקונבנציונלי כפורע את הסדר החברתי הקיים וכמערער את יחסי הכוחות בתוכו. ראו: חגית ברטוב, "אתגר הרווקות: האם הגדרת תופעת הרווקות כ'בעיה' עונה על צורך חברתי?" **דעות** 17 (תשס"ד): 29.

⁴⁵ עפרה טנא, **הבתים הלבנים יימלאו: חיי יומיום בדירות תל אביב בתקופת המנדט** (בני ברק: הקיבוץ המאוחד, 2013), 279. ראו גם: יואב קניאס, "מין, מדע מדיה: ניתוח ההיבטיים הפומביים של הייעוץ המיני בעיתונות הייעודית העברית", **מסגרות מדיה** 17 (סתיו 2018), 134–143. רגשות קשורים בפרשנות חברתית, תרבותית ולשונית. על רגשות, חוקי רגשות וניהול רגשות ראו: Erving Goffman, *The Presentation of Self in Everyday Life* (Garden City: Doubleday, 1959); Arlie R. Hochschild, "Emotion Work, Feeling Rules, and Social Structure," *American Journal of Sociology* 85, no. 3 (1979): 551–575.

ואף סטייה.⁴⁶ הן הדגישו שהשינוי שחוזה הנערה מבתולה למי שאינה בתולה הוא נקודת מפנה שלאחריה היא שוב לא תהיה מי שהייתה קודם, ועליה להימנע ממעשה פיזי בהקשר זה. בתולה נתפסה כמי שנוהגת בתום לב, והיא ראויה לכבוד על עמידתה בפרץ למען תיעול מיניותה לקשר מונוגמי. במקביל הוצגו איומי ענישה וסנקציות כלפי נערה שתיכשל בשמירה על בתוליה. הדבר משקף מנגנון אשר מקדש שליטה פטריארכלית באמצעות פיקוח חברתי על הציות לנורמות. העיתונאיות הציגו ערכים ונורמות שאותם ראו כנכונים, טובים ורצויים, וערכים אלו הוצגו על פי סטנדרטים של כדאיות, כך שהם משקפים את מה שחשוב לשאוף אליו למען יצירתה של חברה בריאה בכללותה.

נושא אובדן הבתולים הטריד את העיתונאיות במידה לא מבוטלת, והן ניכסו לעצמן תפקיד מכריע בעיצוב התודעה החברתית והנורמות ההתנהגותיות והתרבותיות הרצויות בקרב נערות לא נשואות. הכותבות ניסו להתמודד עם ערעור מוסד המשפחה כמוסד פטריארכלי, ועם נערות שאינן מגלות נאמנות רבה לפונקציות שממלאת המשפחה בחברה הישראלית החדשה. עם זאת, הקוראים היו מי שבסופו של דבר נאלצו להתמודד עם מציאות מבלבלת ומרובת הנחיות. כיצד התמודדו בני הזמן עם האתגר שסימן המעבר מבתולים לאובדנם? בחינת עמדות בני המשפחה הגרעינית מלמדת על הקושי שבצליחת משוכה זו.

⁴⁶ לפי שולמית אלמוג וקארין כרמית יפת, הפטריארכיה היא שעיצבה לצרכיה את הערך האירוטי של מיניות נשית, לרבות עיצובה כנטל. רפלקס הבושה המתלווה למין לא-מווסת הוטמע אצל נשים כתכונה מגדרית "טבעית" באמצעות מנגנון פטריארכלי מתוחכם. לצד ההסבר התרבותי-חברתי יש לציין גם הסבר ששורשיו אבולוציוניים הדין ב"אסטרטגיות רבייה" שונות לנשים ולגברים, ולפיו גברים נוטים לחפש בנות זוג רבות ואילו נשים יעדיפו לחפש בן זוג קבוע ויציב משום שייסיע להן בעול הטיפול בילדים. שולמית אלמוג וקארין כרמית יפת, "מיניות מגדר ומשפט – בין כלכלת מין לקלקלת מין", **משפטים** מ"ה, מס' 2 (תשע"ו): 390–391, הערה 49.

מסיבת בני נוער, ספטמבר 1949. מתוך אוסף התצלומים הממשלתי, צולם על ידי פריץ כהן.

"הכרחי לדעת את הגבול": עמדות ההורים ביחס לאובדן הבתולים

מהממצאים עולה כי הורי הנערות חששו באופן כללי לשוחח עימן על סוגיות הנוגעות למין ולקיום יחסי מין, עקב המבוכה הרבה הכרוכה בכך והבושה שחשו כל אימת שנדרשו להסבר והדרכה בנושא. אף כי הם ביקשו להגן על הבנות פן יאונה להן רע, הם התקשו להסביר להן את העומד מאחורי עמדתם הנחרצת לשימור הבתולים. הורים מעטים בלבד פנו אל מדורי העצה בעיתונים, ולכן מצוקותיהם ולבטיהם השתקפו לרוב מתוך מכתביהן של נערות צעירות שתיארו את היחס לנושא זה במשפחתן, ומעמדות העיתונאיות כלפי מעשי המשפחות. כלל הפניות ציירו את ההורים כמי שמתנגדים לקיום יחסי מין בגיל הנעורים, בין השאר מתוך הסתמכות על עמדות העיתונאיות והמומחים המקצועיים.⁴⁷

⁴⁷ לכאורה, מטרתם המוצהרת של הספרים להורים הייתה לסייע ולהנחות אותם כיצד לשוחח עם ילדיהם על מיניות. בפועל, היה בהם משום מאבק, שהתבטא בניזיפות והוכחה שלהם על הורותם הלקויה. הם נתפסו כמי שלא קיבלו בעצמם חינוך מיני כהלכה, ועל כן יוכלו להעניק חינוך מיני מתוקן לילדיהם רק לאחר שיחונכו מחדש באמצעות ספרות ההדרכה, וילמדו להשתמש בטרימינולוגיה הנכונה בשיחותיהם עם ילדיהם. קאבאליון, "השיח המקצועי בחינוך המיני בישראל", 119.

אימהות מודאגות שלחו מכתבים אל מדור המומחה של ד"ר רומן פאר-צל בעיתון **לאשה**. פאר-צל היה משפטן בהשכלתו, ושאב את ידיעותיו בנושאי זוגיות ונישואין מתוך התעניינות אישית בפרסומים של חוקרים מתחומים מגוונים, בהם סוציולוגיה, פסיכולוגיה ורפואה. הוא הבין לליבן של אימהות משום שראה בגיל ההתבגרות "תקופה מסוכנת", והאמין שיש לתמוך בהורים "אבודים". בתשובה לאם שסיפרה כי בתה בת ה-16 רוצה לצאת לבילה עד שעה מאוחרת ולבלות בחברת נערים, כתב כי "אין לזלזל באחריות הרובצת על אם שיש לה בת בוגרת [...] היא זוכרת מנסיונה את לבטי גיל ההתבגרות [...] כאשר עתיד בתה נתון על כף המאזניים".⁴⁸ גם העיתונאיות דיווחו על הורים הדורשים מנערות לשוב הביתה בשעה מסוימת, ולעיתים אף אוסרים עליהן להיפגש עם נער זה או אחר מתוך חשד ש"כוונותיו אינן טובות". הכתבת אלה עצמונית ציינה כי על רקע זה פנו אליה נערות רבות "וסיפרו על סכסוכים עם ההורים [...] מלחמת אבות ובנים או ביתר דיוק בנות ואמהות".⁴⁹ העיתונאיות עודדו את האימהות לעמוד על עקרונותיהן בסוגיית בתולי הבנות, גיבו אותן בשלילת קיום יחסי המין בגיל הנעורים, ובדומה למומחים דרבנו אותן ליזום שיחות עם בנותיהן בנושא. הן האמינו כי עליהן לשכנע את הקוראים שפריצת מחסום השתיקה בנושא יחסי המין והבתולים חשוב עבור נערות ואימהות גם יחד, ותבעו פיקוח חברתי על נערות מצד אימהותיהן במרחב הפרטי.

מספר כתבות ופרסומים מתחו ביקורת על היעדר שיח יזום מצד ההורים בנושא יחסי מין, שתואר כהימנעות הנובעת מפחד שמא יתפרש הדבר כמתן לגיטימציה לנושא, ומתוך תפיסת ההורים את עצמם כדמויות סמכות שעליהן לשמש דוגמה ומופת לנערות. הם הואשמו בבלבול שחשים ילדיהם בנושא קיום יחסי מין, ננזפו על שאינם מעניקים את תשומת הלב הדרושה לצעירים ושאינם טורחים להבין לנפשם. כעצה וכלקח הם התבקשו "לפתח את התכונות החיוביות, הפוזיטיביות שבילד, וממילא גם 'לרסן את החיה' שבו, את האינסטינקטים השליליים". הומלץ להם להעניק דוגמה אישית ולהקפיד על "סייגים ברורים בין המותר והאסור, ויפה ולא יפה, ועל הכל עקביות, התמדה בשמירת הילד מזעזועים נפשיים". כישלון בחינוך, כך הוזהרו, עלול לדרדר את

⁴⁸ רומן פאר-צל, "זכויותיה של בת הנעורים", **לאשה** 16 (351), 12 בינואר, 1953, 5. לפרסומים נוספים של הכותב בנושא זה ראו: "חינוך מיני – שאלה של הכרח!" **לאשה** 52 (336), 16 בספטמבר, 1953, 6; "האהבה החופשית לפני הנישואין", **לאשה** 25 (360), 3 במרץ, 1954, 4.

⁴⁹ אלה עצמונית, "שיחה גלויה עם בנות נעורים ואמהות שונות על נושא היחסים שבינו לבינה: טוב שם משמן טוב", **לאשה** 619, 17 בפברואר, 1959, 16-17. במכתב ששלחה "ד-גבה" למדור תיבת הדואר היא תיארה ריב משפחתי סוער עקב תשובותיה החריפות לאמה, הטוענת שבתה מבלה הרבה בחברת בחורים. היא נענתה ש"הרי מן ההכרח שתתחשבי ברגשות אמך. אין היא מתכוונת להרע לך – היא רוצה רק לשמור עליך פן יפגעו בך החיים קשה". ד-גבה, **לאשה** 67, 2 ביוני, 1948, 3.

הנוער לכדי ייאוש אשר מוצא לו פורקן בתחום המין, כולל איתור מידע על יחסי מין במקורות מפוקפקים, ואף להביא אותם עד לכדי עבריינות.⁵⁰

מנגד, העיתונאיות הביעו תסכול גם אל מול הורים חשדנים שהטילו פיקוח מיותר על נערות מתוך חשש לאובדן בתוליהן.⁵¹ בתשובה לנערה נכתב:

צר מאוד שהורים רבים אינם מבינים עדיין ש"השמירה הקפדנית" והחשש התמידי לצניעותה של הבת, עלולים לעיתים קרובים להביא לתוצאות הפוכות. הבת מתמרדת ומתוך רצון להפגין את עצמאותה היא עוברת מקיצוניות לקיצוניות. הורים נבונים מצליחים לחנך בת שיש לה ערכים ומשמעת פנימית. נערה כזו אינה זקוקה ל"שוטר" שישמור עליה תמיד. היא עצמה יודעת כיצד לנהוג וכיצד לשמור על כבודה.⁵²

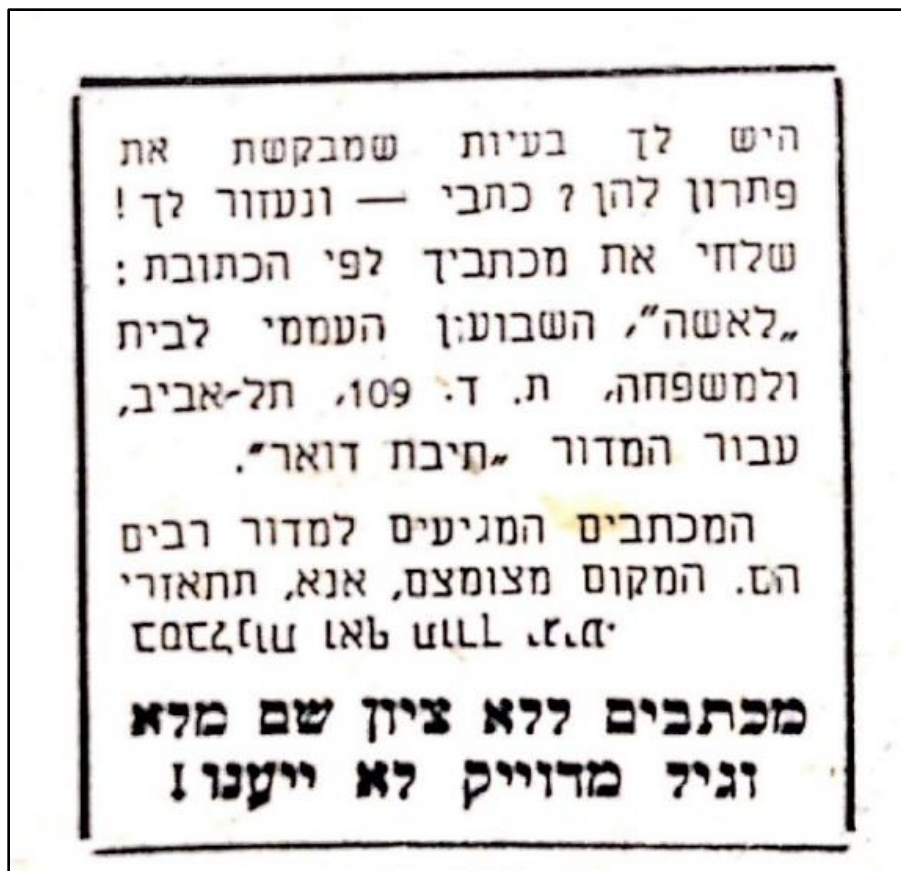
מאמץ המבוגרים למנוע מהנערות לקיים מגע מיני זכה אומנם להצלחה חלקית, אך האחרונים חשו שאין הם יכולים לעצור את הכרסום המתמיד בערכי המשפחה ובמנהגי החברה ומסורתיה כפי שהם תפסו אותם. היצמדותם של ההורים לתפיסות תרבותיות מסורתיות בתחום ההתנהגות המינית מצביעה על שאיפה לקיים דפוסי חיים המוכרים להם בנושאי הורות ומשפחה, אך לצידה עלתה תחושת הכישלון הצורב והאחריות הכבדה על אי-היכולת לחנך את בנותיהם לממש את עקרונותיהם כפי שחפצו. העמידה על המשמר, שההורים מילאו בה תפקיד מרכזי, אותגרה והשתנתה בשנות החמישים: אף כי המאמץ נותר עדיין עיקש וחד, בכל זאת הוא היה כושל ברובו.

העשור הראשון לקום המדינה מתבטא אם כן בסגירות מינית שעמדה בסימן התרופפות, ובפרימת חוטי הערכים והמוסר המיניים שבהם דגל הדור המבוגר. נראה כי ההורים ראו בעצמם סמכות אחראית, בעלת ראייה מפוכחת הנשענת על אידאלים ומסורת, והם ביקשו להנחיל ערכים דומים לנערות. התגובות הנפוצות שנמצאו בקרב ההורים ממחישות כי הם ראו באובדן הבתולים בגדר בושה להם ולבנותיהם. עקב כך, נושא יחסי המין בקרב נערות זעזע את מערכות היחסים בין הורים לבנותיהן, והיו הורים שראו בכך כישלון למלא את

⁵⁰ חמדה גלעד, "הנוער העבריין מאשים את אבא ואת אמא", **חרות**, 30 בדצמבר, 1955, 3; ברוך, "משבא הקץ לחסידה", 4.
⁵¹ בתשובה ל"בלונדינית מחדרה" נכתב כי "אביך דורש ממך שתלכי עמו לרופא מין, על מנת שהלה יבדוק אותך ויאמר לו אם ידעת כבר גבר או לאו. מובן שדרישה זו גורמת לך צער רב והשפלה. אמרי זאת לאביך, הסבירי לו כי בינך לבין ידידיך שוררים יחסי ידידות יפים ותו לא". "דרישות מוזרות", **לאשה** 606, 18 בנובמבר, 1958, 14.

⁵² "מאסר בית' כבימי הבינים", **לאשה** 15 (350), דצמבר 1953. ואילו "הג. החיפאית" שלא הורשתה לבקר בבית חברה הנער, נענתה בכך שעליה להסביר לאמה שאין מקום לחששות. "הבת נעתרה – האם מסרבת", **לאשה** 14 (349), דצמבר 1953.

מחויבותיהם ההריות. כיוון שהשיח בין הורים לנערות נעדר עיסוק רחב בשאלה מהי התפתחות מינית בריאה והתנהגות מינית רצויה בגיל הנעורים, עמדותיהן של הנערות בנושא מוסיפות נדבך חשוב לשאלות הקשות שמעלה סוגיית אובדן הבתולים.

מתוך מדור 'תיבת דואר', מגזין לאשה

"יחסים מסוכנים": עמדותיהן של נערות

הנערות הוטרדו בשאלות שונות בנושאי מיניות, והפנו אותן למדורי העצה משום ששיוועו להדרכה אשר הוריהן לא סיפקו להן באופן ממצה. חלק מהשאלות עסקו בסכנות הבריאותיות הטמונות במגע מיני ובדרכי התגוננות מפניהן,⁵³ ואחרות התמקדו ביחסי המין עצמם, ושיקפו בכך כי בנות הנעורים לא היו תמימות דעים ביניהן לגבי עצם קיומו של המגע מיני.

⁵³ "מהי העגבת?", לאשה 29 (418), 12 באפריל, 1955, 8; "שמירה על חוקי ההגיינה", לאשה 30 (419), 24 באפריל, 1955, 8; "הדרך – ישר לרופא מין!", לאשה 34 (423), 20 במאי, 1955, 8.

היו נערות שהתנגדו לכל מגע פיזי עם נערים, ולא חסכו ביקורת מנערות המתירות זאת.⁵⁴ אחרות הביעו אכזבה ותרעומת בעקבות ניסיונותיהם של נערים שהכירו לנשקן או לחבקן. מחוות פיזיות התפרשו בעיניהן כחוסר תום לב, והעלו חשדות באשר לטוהר כוונותיהם של הנערים. הן חשו שמוטל עליהן למשטר את אופי היחסים עם נערים ולהדוף כל ניסיון של קרבה אינטימית מצידם, בין אם מדובר במפגש אקראי עם נער זר ובין אם הניסיון התרחש במסגרת קשר רומנטי ממושך.⁵⁵ מנגד היו נערות שנקטו גישה ליברלית יותר, והתירו לנערים לחבקן ולנשקן תוך הסתייגות ממה שהומשג בשם הקוד "חציית גבולות". בתחקיר של שפרה בר טוב בנושא דמותה של הצעירה הישראלית בראשית שנותיה של המדינה הוצגה הנערה מזל ש., בת 18 משכונת התקווה בתל אביב, כבעלת "ידיעות יסודיות 'במה שבחורה צריכה לדעת כדי לא ליפול בפח'". היא סיפרה כי על אף ש"אסור להתחבק ולהתנשק, אני עושה לפעמים את זה, מפני שזה כל כך טוב, ושוכחים את כל הצרות". "נערה אלמונית" סיפרה כי "לא הבינתי מה סיבת הרעש הגדול שמקימים סביב בעיית המין. הייתי בת 15, וכבר קיבלתי ונתתי נשיקות. אף ידעתי מנין באים התינוקות". גם שולמית, שתוארה כחסידת "האהבה האפלטונית", ציינה את האיסור והצהירה כי "למרות שהתנשקתי כבר עם בחורים רבים, ולא תמיד זה היה רע, בכל זאת אסור לנו להדרדר לדרגת הבהמיות".⁵⁶

נערות מעטות ערערו על הסטנדרט הכפול האוסר עליהן דברים שהוא מתיר לנערים. במכתב נועז ונדיר לעיתון **לאשה** כתבה "נערה צעירה ומשכילה" שלדעתה זכויות האישה בתחום המין שוות לזכויות הגבר, ותקפה את העמדות הקונפורמיסטיות של העיתונאיות. האחרונות השיבו בדברים הבאים:

האשמת אותנו בנטייה לקבל דעות מוסכמות, וכאילו מושפעות אנו מדעת החברה ומשום כך, מגיעות אנו להנחה כי מוטב להמנע מיחסים כאלה לפני הנישואין [...] נניח לרגע קט כי הנחתך

⁵⁴. במכתבן לעיתון, כינו "החברות הטובות המצפות לתשובה" את חברתן בשם הגנאי "פושעת" משום שהתירה לחבר שלה לנשק לה, ותהו "אם קירבה כזאת היא בגדר של פשע". "תצוגת ראוה", **לאשה** 619, 17 בפברואר, 1959. גם "יפה הגימנזיסטית" התאוננה על כך שאינה יכולה להיות שותפה בחברות הנוער "משום שבני הנעורים היו עוסקים שם במשחקי אהבה בצוותא. ליחסי מין לא הגיעו [...] אך היו קרובים מאוד לנוסח יחסים מעין זה." "בתכנית: משחקי אהבה", **לאשה** 611, 23 בדצמבר, 1958, 16.

⁵⁵ תמר ג. "הבת ימית" תיארה כיצד בן זוגה הניח את ידו על כתפה לאחר שמונה חודשי חברות. היא לא התנגדה, אך כששבה הביתה החליטה כי עליה להיפרד ממנו, שכן עלולים להתפתח ביניהם "יחסים מסוכנים". "לאחר שמונה חודשים", **לאשה** 621, 3 במרץ, 1959, 16.

⁵⁶ גם הנערה הלנה ג. מנהריה, ילידת גרמניה, שהגיעה ארצה בגיל צעיר ו"כיום היא בת 18 ומודה שהיא 'יודעת' על החיים יותר משידעה הסבתא שלה בהיותה בת 30." "לדבריה", "נשיקה זה כלום, העיקר טבעת על האצבע. לפעמים אני מכירה בחור נחמד על שפת הים ומתנשקת איתו בערב. אז מה [...] אני רוצה בחור יפה, גבוה, רחב ושיהיה ספורטאי. השכלתו לא חשובה, העיקר שידע לכתוב מכתבים יפים ולנהוג במכונת". שפרה בר טוב, "דמותה של הצעירה הישראלית" [מחקר מיוחד של "לאשה"], **לאשה** 31 (366), 14 באפריל, 1954, 6.

נכונה ואנו "מתחשבות בדעת החברה", כדברייך. האינך סבורה כי "התחשבות" זו אינה אלא ביטוי להלך רוחן וערכיהן של רוב הנערות בנות גילך? אי אפשר שלא להתחשב בחברה [...] אותה נערה "חופשית" שאת מהללת אותה, סובלת מאוד מ"מה שיאמרו הבריות" ומהבגידה "במושגים של אבא ואמא". לעיתים היא קוראת בשם "חופש" את חוסר הרסן והבלמים הגורמים לה להיות קורבן של יצריה החזקים [...] עליו לאמר לך שבמערכת מתקבלים מדי יום מכתבים רבים של נערות המבכות את הצעד הפזיז שעשו. נערות הכותבות על בושה, אכזבה, חרטה, ואפילו תוצאות רציניות יותר [...] רק משום "טעות" של רגע אחד.⁵⁷

התביעה לחופש מיני לא מוצגת כאן רק כהתנגדות לעמדת העיתונאיות, אלא גם כהתנגדות לרצון ההורים. חלק מהנערות סברו כי המבוגרים "מיושנים" בדעותיהם, ואף האשימו את ההורים בכך ששכחו שגם הם היו פעם צעירים ורצו לאהוב. פערי הדורות מתגלעים ביתר שאת בקרב נערות הקוראות לשחרור מיני, שאינן בטוחות שהגבולות שמציבים בפניהן ההורים הם אכן קוד ההתנהגות הרצוי, ומוחות נגד "העוול" שנגרם להן. כך למשל, נערה המאורסת לבן זוגה התאוננה שאף לקראת נישואיה אין היא יכולה לרכוש את הידיעות הדרושות מאמה: "אמא שלי לא תבין כלל מה חפצי ממנה! [...] ומה תוכל לספר לי? ובכלל, אני מתביישת ממנה יותר מכל אדם אחר".⁵⁸

הנערות התאוננו בעיקר כי האימהות עצמן אינן בקיאות בנושא המין, מתביישות לדון בו ומתחמקות מלשוחח על משמעויותיו הרגשיות. לגבי יחסיהן עם הוריהן בכל הנוגע לסוגיות המין הן היו חלוקות פחות – כך לדוגמה, נערה הסבירה כי היא אומנם חשה בת מזל שהוריה מבינים אותה ומשיבים על שאלותיה, אך הדברים שהשמיעו באוזניה בענייני מין כבר "יצאו לה מן האף", שכן הם סבבו סביב הצד הפיזי של המין בדמות "שיעורי היגינה מבחילים", ספרים מדעיים, דיאגרמות והשוואות:

אין הם מסבירים לנו אף שמץ ממהות ההרגשה הממוגנת שאנו חשות כאשר בחור מאמצנו אל לבו ונושק לנו. אין אנו רוצות שהוא יחדל, אך ברור לנו מאידך, שעלינו להפסיקו. ואנו תמהות מדוע עלינו להפסיקו. שכן כל העת זה נראה לנו טבעי ונכון [...] מובן שנערה הגיונית ובריאה בשכלה לא תבוא ביחסים בדם קר עם כל גבר, כדי לרכוש ניסיון. אך המצב שונה כשהנערה כבר

⁵⁷ "האמנם מותר לנערה כל אשר מותר לגבר?", **לאשה** 6 (341), 21 באוקטובר, 1953, 7.

⁵⁸ אלה עצמונית, "היכוננו לקראת חיי הנישואין: הדברים שעלייך לדעת בטרם תינשאי לבחיר לך", **לאשה** 20 (355), 27 בינואר, 1954, 4. ראו גם: ב' וולמן, "השאלה המינית בגיל הנעורים", **החינוך** (טבת-ניסן תש"ז), 189.

מאוהבת, והיא מוצאת את עצמה מגורה מאוד ולא יודעת מה לעשות [...] כלום יהיה זה עוול מצד הורינו למנוע בעדנו מלהביע את אהבתנו השלמה (אם אמנם זה הדבר הבריא ביותר) רק מתוך חשש שנכתים את שמם בזה שנקדים להביא ילד לעולם! או רק משום שגודלנו לחשוב שסיפוק מיני ותענוג מיני הינם דברים גסים! אני רוצה בכל ליבי לעשות את הדבר הנכון אך באמת שאיני יודעת למי להאמין. מגוחך הדבר שהורי חושבים כי בעייתי הגדולה ביותר היא אם להניח לבחור לנשקני בפתח הבית. אילו ידעו מה בעייתי האמיתית, לבטח היו אוסרים עלי לצאת את הבית לאחר רדת השמש. גם כך הם חשדנים נורא.⁵⁹

הנימוקים העיקריים של נערות לטובת קיום יחסי מין היו היותם יצר טבעי שאין לדכאו, ביטוי לאהבה, רצון ליהנות מהחופש שמקנים להן חיי העיר וסירוב לקבל נורמות מסורתיות. היו נערות שלא חשו כי בשל האקט המיני הן "מאבדות" דבר-מה, והן התלבטו פחות בעניין. עם זאת, ההורים ניסו להטמיע בהן את הערכים והרעיונות המופיעים בעיתונות, ונימקו זאת בתחושת הבושה. הם סברו כי יש לתבוע מהנערות להבין את משמעות התנהגותן, לקבל את התוצאות האפשריות ולשאת באחריות להן, הן לגבי עצמם והן לגבי הזולת. אך תביעה חינוכית מעין זו הייתה חסרת משמעות משום שלא התבססה על היכרות עם עמדותיהן והתנהגותן של המתבגרות.

הגישות המנוגדות משקפות כיצד בתקופה זו היו נערות שסירבו להשלים עם האיסורים המיניים הקיצוניים, ונקטו סובלנות יחסית כלפי אובדן בתוליהן. בכך יש משום קונפליקט אשר התקיים בין תחושת הבושה של הנערות מפני סביבתן, לבין אורח החיים אשר ביקשו לסגל לעצמן. אף אם דבקה בנערות תחושת בושה, הן הפגינו עמדות המערערות על היות היחידה הפטריאכלית מסגרת שהאישה חייבת בשמירתה, וסירבו לעיתים לציית לדפוס ההתנהגות המצופה מהן, שבמרכזו התביעה לצניעות ולטוהר בתחום ההתנהגות המינית. תהליכי החינוך שעליהן גדלו והתפתחו הנערות הובילו אותן לחוש בושה נוכח מעשיהן, לא משום שהאמינו כי אינם טובים וראויים, כי אם בשל החשש מפני מה שיגידו אחרים ומה יחשבו עליהן.

חלק מהנערות, בהתאם לגילן, כלל לא ראו עין בעין עם המבוגרים, ועסקו בצדדים שעניינו אותן במין השני – כמו תשוקה, מגע מיני ואהבה. ייתכן שהמיניות עוררה סקרנות ומשיכה אצל הנערות שמקורה הן בהנאה המיוחסת לה, והן רצון להציץ ולטעום מן האסור; אובדן הבתולים היה אומנם דבר חד-פעמי, אך בכל זאת קיום

⁵⁹ "מכתב גלוי של נערה אלמונית; תשובות ההורים 'יצאו לי מן האף'!", **לאשה** 24 (413), 7 במרץ, 1955, 10.

יחסי מין בראשונה היה לחוויה חדשה ואפשרות לעבור שינוי שאין חזרה ממנו. ומתברר כי אף שהנערות התבקשו כמקודם לציית להוראות, הן היו נכונות לכך פחות מהמצופה מהן, וביתר שאת כאשר הציות למבוגרים התנגש בעוצמה רבה עם צרכיהן האישיים.

מסיבת ריקודים לנוער, דצמבר 1955. מתוך אוסף התצלומים הישראלי, צולם על ידי אילן ברונר.

סיכום

אובדן הבתולים מחוץ למסגרת הנישואין היה בשנות החמישים סלע מחלוקת בין הדור המבוגר לדור הנערות. הבושה הכרוכה ביחס לסוגיה זו מצד הדור המבוגר השתקפה בהימנעות מעצם הדיבור עליה, והדבר יצר כשל משמעותי ביחסים בין הורים, מבוגרים ונערות. הבושה צמצמה במידה רבה את השיח בין הורים לבנותיהן בנושא מיניות, אך היא לא הצליחה להעלים את העניין של נערות ונערים בנושא. ההבחנות בין נערות "מופקרות" ל"הגונות" הושרשו באופן עמוק בתודעתן של נערות משום שזכו לחיזוק ואישור מצד מומחים, עיתונות התקופה וההורים. הבחנות אלו ממחישות כיצד ערכים קולקטיביים פטריארכליים תפסו מקום דומיננטי במרחב המיני האינטימי, שהמשיך לשמר אי-שוויון מגדרי על אף השאיפה לכונן חברה חדשנית ופתוחה. בבחינת העשור הראשון למדינה מתגלה כיצד עיתונות נשים שנכתבה על ידי נשים למען נערות

ונשים, משמרת סטנדרטים שנקבעו במקור על ידי גברים ומתבוננת בניהול חיי המין מנקודת המבט של הגבר והנער הצפוי להינשא לנערה בעתיד.

ניתן ללמוד מכך על תחומים שרווחו בשיח של בני הזמן: ממה התביישו, מה עורר בהם עניין, וחשוב לא פחות – ממה נמנעו במכוון מלדבר. השתיקה בנוגע ליחסי המין תוחזקה באמצעות תחושת בושה, ואובדן הבתולים נתפס כמבייש ומשפיל עבור הנערה. הדיון מדגים כי לבושה ישנו דפוס תרבותי, אך היא אינה צבועה בגוון אחיד: יש בושה המכוונת כלפי נערות מצד סביבתן, יש בושה שעיקרה "מה יגידו", יש בושה המכריעה את המתביישת ובושה שנערות התגברו עליה. אך הבושה והביוש התקיימו גם בקרב ההורים והעיתונאיות – המבוגרים שביקשו להסתיר את העניין של הנערות במין, למשטרן ולהכפיף אותן למרותם.

שיקוף תחושותיהם ומחשבותיהם של יחידים עשוי, במקרים רבים, להשליך על תהליכים גדולים יותר שהתקיימו בחברה ולפרוט את התמונה הגדולה לפרטיה. בכך משמש גם מקרה המבחן של השיח על אובדן הבתולים לחשיפת טפח מקורות החברה הישראלית בשנות החמישים. אף כי בעשור הראשון לקום המדינה הושתה החברה על ערכים קולקטיביסטיים של בניית אומה, היו בתוכה פרטים שלא בהכרח פעלו בקנה אחד עם ערכים נשגבים מעין אלה, ערערו עליהם ויצרו ערכים מקבילים וחדשים. הנערות היו חלוצות במובן זה, משום שעל אף הרתיעה מן המין והסתרתו, הן שמו עצמן במוקד והתייחסו אל האינדיבידואל יותר מאשר לצורכי החברה, אף אם כלל לא היו מודעות לכך. מנעד הרגשות העולים סביב אובדן הבתולים משרטט את אופן התהוותם של תהליכי שינוי, ומה הנערות חשבו והרגישו לגביהם.

בטוחני כי נותר מקום לבדיקה שלמה יותר של נושא זה. במאמר זה עסקתי בעיתונות בתפוצה ארצית, ומומלץ לבדוק את אופי העיסוק בסוגיות אלה גם בעיתונות שפורסמה בקיבוצים ובמושבים, ולהשוות ביניהם על מנת לברר קשר אפשרי בין צורת התיישבות ואזור מגורים גאוגרפי לבין בושה ובתולים. על מנת לברר באיזו מידה היו התפיסות הנדונות כאן תלויות-תרבות או אוניברסליות, דרוש גם מחקר המנתח את נקודת מבטם של בני עדות שונות כלפי תופעה זו. מחקר מעין זה עשוי להציג תמונה רחבה על מיניותן של נערות בישראל בשנות החמישים. תיאור העבר באמצעות הבנה מיטבית של האופנים שבהם פעלו בני אדם פותח צוהר לסיפור היסטורי בעל צורה ומשמעות מפרה, לא רק עבור חוקרי העשור הראשון לקום ישראל והמתעניינים בקורות אזרחי המדינה החדשה, אלא גם לקוראים המבקשים להרחיב אופקים ולהעמיק את ידיעותיהם ההיסטוריות ותובנותיהם על חיי היום-יום של תושבי הארץ באותה תקופה.

ביבליוגרפיה

מקורות ראשוניים

החינוך

הרופא העברי

חווה לאשה ולאופנה

חיי שעה

לאשה

מעריב

דבר

חרות

מעריב

מקורות משניים

אליאור, רחל. "נוכחות נפקדות" טבע דומם' ו'עלמה יפה שאין לה עיניים': לשאלת נוכחותן והעדרן של נשים בלשון הקודש, בדת היהודית ובמציאות הישראלית. " בתוך **תרבות היהדות החילונית: הגות חדשה בישראל**, עורך יעקב מלכין, 153–214. ירושלים: כתר, 2006.

אלמוג, שולמית וקארין יפת. "מיניות מגדר ומשפט – בין כלכלת מין לקלקלת מין." **משפטים** מ"ה, מס' 2 (תשע"ו): 385–437.

אמדע, אור ועדנה בן-אליהו. "דימויי מין, תפיסה עצמית והערכה עצמית: הבדלים בין המינים בגיל ההתבגרות." **מגמות** ל"ד, מס' 4 (ינואר 1993): 538–562.

בן עמי, אילן. "מי קורא מה?": קריאת עיתונים בישראל כדפוס של צריכת תרבות. " חיבור לשם קבלת תואר שני, אוניברסיטת תל אביב, 1988.

ברטוב, חגית. "אתגר הרווקות: האם הגדרת תופעת הרווקות כ"בעיה" עונה על צורך חברתי?" **דעות** 17 (תשס"ד): 28–30.

- גבע, שרון. **האשה מה אומרת? נשים בישראל בשנות המדינה הראשונות**. ירושלים: מאגנס, 2020.
- דוידוביץ, אביטל. "בין קליעה לכליאה: על שיער ובתולים בתרבות היהודית באשכנז בימי-הביניים". **זמנים** 118 (2012): 50–61.
- הורוביץ, דן ומשה לויסק. **מצוקות באוטופיה: ישראל – חברה בעומס-יתר**. תל אביב: עם עובד, 1990.
- . "בין 'חברה חלוצית' ל'ככל הגויים'". **מולד** 18 (1961): 413–431.
- הימלבוים, איתי. "תפיסת התפקיד והתפקוד העיתונאי ותפיסת חופש העיתונות כפי שאלו באים לידי ביטוי בתקנוני אתיקה – מחקר בינלאומי משווה". חיבור לשם קבלת תואר שני, אוניברסיטת תל אביב, 2003.
- הרצוג, חנה. "עיתונות נשים: מרחב משעתק או מרחב לקריאת תיגר?" **קשר** (1999): 124–133.
- וולמן, ב. "השאלה המינית בגיל הנעורים". **החינוך** (טבת-ניסן תש"ז): 185–204.
- זידמן, מרדכי. **אויבי הנוער: מחלות המין, המלחמה בהן והשמירה בפניהן**. תל אביב: מ' נוימן, תש"ט.
- חיגר, עמנואל. "החינוך בענייני מין בבית הספר התיכון". **החינוך** (תמוז תשכ"ג): 59–64.
- טנא, עפרה. **הבתים הלבנים יימלאו: חיי יומיום בדירות תל אביב בתקופת המנדט**. בני ברק: הקיבוץ המאוחד, 2013.
- יונאי, יובל. "מיניות". בתוך **אי/שוויון**, עורכים אורי רם וניצה ברקוביץ, 250–257. באר שבע: אוניברסיטת בן גוריון בנגב, 2006.
- ליידן, סוניה. "'לאשה' – שבועון ישראלי לנשים: ביתיות, ייצוג עצמיות ומציאות". **קשר** 28 (2000), 36–42.
- מטמון, אברהם. **חיי המין של האדם: בליות 42 ציורים ולוח הענינים**. תל אביב: המכון להיגיינה ומדעי המין, 1948.
- מיכאלי, נועה. "מידע וידע בעיתוני נשים בישראל 1947–2002 – מגמות ושינויים: המקרה של שבועון 'לאישה'". חיבור לשם קבלת תואר שני, אוניברסיטת בר-אילן, 2005.

סמילנסקי, יעקב. **האם והילד: ספר עזר לאם, למטפלת ולמחנכת**. תל אביב: חן, 1961.

עילם, תמר. "התמודדות פעילה וסבילה עם רגשות בושה." חיבור לשם קבלת תואר שני, אוניברסיטת בר-אילן, 2002.

פוגל-ביז'אוי, סילביה. "משפחות בישראל: בין משפחתיות לפוסט-מודרניות." בתוך **מין מיגדר פוליטיקה**, עורכות דפנה יזרעאלי, אריאלה פרידמן, הנרייט דהאן-כלב, חנה הרצוג, מנאר חסן, חנה נוה וסילביה פוגל-ביז'אוי, 107-166. תל אביב: הקיבוץ המאוחד, 1999.

פוקו, מישל. **תולדות המיניות I – הרצון לדעת**. תרגום: גבריאל אש. תל אביב: הקיבוץ המאוחד, 1996.

פינשטיין, ז. "הרופא כאיש מדע." **הרופא לעם: קובץ לענייני בריאות והיגיינה ח'** (1953): 115-117.

קאבאליון, גבריאל. "השיח המקצועי בחינוך המיני בישראל." חיבור לשם קבלת תואר דוקטור, האוניברסיטה העברית בירושלים, 1997.

קוזמא, ליאת. "אותו הסקס בדיוק: ייעוץ מיני ביישוב העברי בשנות השלושים." **תיאוריה וביקורת** 37 (2010): 96-124.

קניאס, יואב. "מין, מדע מדיה: ניתוח ההיבטיים הפומביים של הייעוץ המיני בעיתונות הייעודית העברית." **מסגרות מדיה** 17 (2018): 134-143.

רוביצ'ק, סיגל. "נשים בעיני עצמן – דימויים של תעסוקת נשים בעיתון לאשה בשנים 1950-1995." חיבור לשם קבלת תואר שני, אוניברסיטת תל אביב, 1995.

רוזין, אורית ונדב דוידוביץ'. "ההסתדרות הרפואית בישראל בשנות החמישים ובשנות האלפיים." **עיונים בתקומת ישראל** 19 (תשס"ט): 56-92.

רוזנברג-פרידמן, לילך. **מהפכניות בעל כורחן: נשים ומגדר בציונות הדתית בתקופת היישוב**. ירושלים: יד יצחק בן צבי, 2005.

שוורץ (קרדיט), נאוה, "הקשר בין סגנונות ההתקשרות בבגרות לבין התפקוד המיני." חיבור לשם קבלת תואר שני, אוניברסיטת בן גוריון בנגב, 1995.

שמעוני-תדמור, טלי. **שיעור מולדת: חינוך לאומי וכינון מדינה 1954-1966**. קריית שדה בוקר: מכון בן גוריון לחקר ישראל והציונות, 2010.

שרעבי, רחל. "פרטית שהיא ציבורית: מקומה של האישה במושבי העובדים הראשונים." בתוך **בין הפרטי לציבורי: נשים בקיבוץ ובמושב**, עורכות: סילביה פוגל-ביזאוי ורחל שרעבי, 130-160. רמת אפעל: יד טבנקין, 2013.

Abell, Ellen and Victor Gecas. "Guilt, shame and family socialization: A retrospective study." *Journal of Family Issues* 18, no. 2 (1997): 99-123.

Achteiger, Anja and Peter M. Gollwitzer. "Rubcion Model of Action Phases." In *Encyclopedia of Social Psychology*, edited by Roy F. Baumeister and Kathleen D. Vohs, 769-770. Thousand Oaks: Sage, 2007.

Alfieri, Thomas. "Gender stereotypes during adolescence: developmental changes and the transition to Junior High-School." *Developmental Psychology* 32, no. 6 (1996): 1129-1137.

Ausubel, David. "Relationships between shame and guilt in the socializing process." *Psychological Review* 62, no. 5 (1955): 378-390.

Berger, Peter L. and Thomas Luckmann. *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. London: Penguin Press, 1966.

Bernstein, Deborah. "Daughters of the Nation: Between the Public and Private Spheres in Pre-State Israel." In *Jewish Women in Historical Perspective*, edited by Judith Baskin, 287-311. Detroit: Wayne State University Press, 1998.

Carpenter, Laura. *Virginity Lost: An intimate Portrait of First Sexual Experiences*. New York: New York University Press, 2005.

- Conrad, Peter. "Medicalization and Social Control." *Annual Review of Sociology* 18 (1992): 209–232.
- Gagnon, John H. and William Simon. *Sexual Conduct: The social sources of human sexuality*. Chicago: Aldine, 1973.
- Goffman, Erving. *The Presentation of Self in Everyday Life*. Garden City: Doubleday, 1959.
- Grushka, Theodore. *Health services in Israel: a ten year survey 1948–1958*. Jerusalem: Ministry of Health, 1959.
- Hochschild, Arlie R. "Emotion Work, Feeling Rules, and Social Structure." *American Journal of Sociology* 85, no. 3 (1979): 551–575.
- Laws Long, Judith and Pepper Schwartz. *Sexual scripts: The social construction of female sexuality*. Hinsdale: Dryden Press, 1977.
- Muchembled, Robert. *Orgasm and the West: A History of Pleasure from the Sixteen Century to the Present*. Translated by Jean Birrell. Cambridge: Polity Press, 2008.
- Rozin, Orit. *A Home for All Jews*. Waltham: Brandeis University Press, 2016.
- Scheff, Thomas. "Shame in self and society." *Symbolic Interaction* 26, no. 2 (2003): 239–260.
- Sirianni, Frank, A. "Caesar's decision to cross the Rubicon." *L'Antiquité Classique* 48, no. 2 (1979): 636–638.
- Sperling, Daniel. "Commanding the 'Be Fruitful and Multiply' Directive: Reproductive Ethics, Law, and Policy in Israel." *Cambridge Quarterly of Healthcare Ethics* 19, no. 3 (2010): 363–371.

Tangney, June P. "Assessing individual differences in proneness to shame and guilt: development of the Self-Conscious Affect and Attribution Inventory." *Journal of Personality and Social Psychology* 59, no. 1 (1990): 102–111.

Taylor, Gabriele. *Pride, Shame, and Guilt: Emotions of Self-assessment*. Oxford: Clarendon Press, 1985.

Tomkins, Sylvan. *Affect, imagery, consciousness* (Vol. 1). New York: Springer, 1962.

Weeks, Jeffrey. *Sex, Politics and Society: The Regulation of Sexuality since 1800*. London: Longman 1981.

---. *Sexuality*. Hoboken: Taylor and Francis, 2013.

World Health Organization, accessed March 30, 2022, https://www.who.int/health-topics/sexual-health#tab=tab_2